

ა. შანშიაშვილი
ბ. აბაგვისნირელი
გ. ძაუაშვილი
ი. ეკალაძე
იასამანი
ი. რიქაშვილი
კ. აბაშიძე
ნ.
ნ.ნ.
კ. აბა—ი
მ.
დ. კასრაძე

89
1922/2

როდამ. დრამა.
ძვილო. მოთხრობა.
ბარაკი. ლექსი.
ცხოვრების ტაღლებში. მოთხრობა.
მთის მეოცნებე. ლექსი.
სალაში.
ი. გრიშაშვილი.
მოლიერის 300 წლის თავი.
ზ. ჭიჭინაძე.
თედო რაზიკაშვილი.
ლეო ნათაძე.
„ვინ არის დამნაშავე?“

ბიბლიოგრაფია • სელოვნების მატრიანე.
ბარნოვი—საზართა სასძლო. რომანი.

მომქმედნი პირნი:
მეფე
როდამ—მეფის მეორე ცოლი
როინ—მეფის ძმა
ჯუანშერ—როინის მეგობარი
ელიზბარ—კართუხუცესი
შანნავაზ—მოლარე
ცინო—შანნავაზის ასული
კესია—სეფე-ქალი
თადე აზნაური—კარის დარაჯი
თეონა—მისი ცოლი
მსაჯულნი
დარაჯნი
ოთახი სასახლეში. უკან ფარდაა, რომელიც
ბოლოს აიხსნება.

I

მეფე და ელიზბარ.

მეფე. კართუხუცესო! გამოტყდი და მითხარი
სწორე...

განა შენს თვალებს მათი ქცევა გამოეპარა?
ნუთუ იმდენად მოჭხუცდი, რომ ვერას ამჩნევ-
დი?

ან ამჩნევდი და ეხლა ჰმაღავ...

კართუხ. ელიზ. ჩემს მეფეს ვფიცავ...

მეფე. შენს მეფეს ჰფიცავ... მე ეგ ფიცი ვერ
დამარწმუნებს.

ელიზ. დიღო მეფეო! დაიბარე ბატონიშვილი
და თვით დაჰკითხე!

მეფე. ვის დაგკითხო? ჩემს ძმას დაგკითხო?
და რა დაგკითხო? დამნაშავე განა რას იტ-
ყვის?

ელიზ. მაშ, მბრძანებელო, მოითმინე და დრო
გაჩვენებს!

მეფე. ახ! მოთმინება რომ შემეძლოს, რომ
გარდვიტანდე,

განა ამდენს-ლა ვიშფოთებდი? ახ! არა, არა!
მინდა გავიგო და დავრწმუნდე... მეც მოვი-
სვენო,

სხვაც მოვასვენო... ძაღი სწყდება მოთმინე-
ბისა!

შენ შეგიძლიან სთქვა სისწორე, სთქვა ერთი
სიტყვა:

თუ მართალი ვარ, ან თუ ვსცდები...

ელიზ. სცდები, მეფეო!

სისწორეს გეტყვი, თუნდ დახვრეტა ჩემი
უბრძანო!

წადი, სარკეში ჩაიხედე, ჰკითხე ჭალარას,
თუ შეგფეროდა ახალგაზრდა პატარძლის ყო-
ლა!

შენ ეხლა ექვობ? ეხლა, როცა შენი ძაღლონე
სიბერის მჭლე სენს შეუტყურია, სახე დამქვანა-
რა...

დასხვა კი ახლად იფურჩნება, ახალ სიცო-
ცხლით

შენ, შენ მოიდნე ერთი ცოლი! იგი მოსწამლე,
რადგან მოგებზრდა, ხოლო ეხლა—

მეფე. ფრთხილად, ვეზირო! (დამშვიდდება)

მისაყვედურე! მაგ გაკიცხვის ალბად ღირსი
ვარ!

მაგრამ მისმინე:

მსურდა შემკვიდრე! შენ ჩემს ტანჯვას როგორ
გაიგებ!

არ გყავდეს შენი გაგრძელება, რომ მას გარ-
დასცე,

რაც ამოდენა ზრუნვით არის მოპოვებული.

შვილი მინდოდა—ჩემი ძეგლი მომავალისა!
რა სასჯელია, რა სასჯელი! ვისი მაქვს ცოდო?

ელიზ. ცოდო მე და შენ ღვთის წინაშე დი-
დი მიგვიძღვის.

მუხრან ბატონის ქალიშვილის წყევლა აღ-
სრულდა,

როს შენს უფროსს ძმას, ქართლის ტახტის
ნამდვილ შემკვიდრეს,

მუხანათურად გავუთხარეთ შავი სამარე!

მეფე. ელიზბარ ჩემო! შავს წარსულსა ნუ გა-
მახსენებ.

მაგ ბოროტების ორნივე ვართ მონაწილენი...

ელიზ. ეხლა ისურვე სამეგრელოს მთავრის
ასული,

რომელიც შენს ძმას ეკუთვნოდა სამართლია-
ნად,

რადგან მშობელნი ქალისაც და შენი მშობელ-
ნიც

ერთმანეთს შორის აღთქმას სდებდნენ ზეცის
წინაშე.

და არც კი იყვნენ მათი შვილნი სამ-სამის
წლისა,

რომ საიდუმლო ნიშნობაც კი გარდაიხადეს,
ისე ჩავიდნენ სამარეში შენი მშობლები.

მეფე. ეგ არ ვიცოდი!

ელიზ. როცა გითხარ, არც გამიგონე!
სთქვი: მეფე ვარ და ასე მსურსო!

მთავრის ასული შენს ძმას როინს ბედმა აღუთ-
ქვა,

მაგრამ შენ ჰნახე ის ასული და მოგეწონა.

მეფე. მე იმისთანა მშვენიერი ჯერ არ მენახა.

ელიზ. და რომ ის ჰნახე...

მეფე. ახ ნეტამც კი სულ არ მენახა!

ელიზ. მისთვის მოსწამლე დედოფალი კანო-
ნიერი!

მეფე (ყელში შივარდება).

არ დასჩუმდები? მერამდენჯერ გამიმეორებ?

ელიზ. ძველი ამბავი გავიხსენე შენის ბრძანებით...

ეხლა რომ ეჭვობ და სინდისი ასე გაღელვებს, ამის ბრალია! თორემ, აბა, ძმას... ბატონიშვილს რა ცილს დასწამებ, მბრძანებელო, გარდა იმისა,

რომ შენს მძლე ლაშქარს გონივრულად განაგებს იგი და ჩემი შვილი ჯუანშერი ჰყავს მას მეგობრად?

მეფე. მოლარე ჩემი სულ სხვას ამბობს...

ელიზ. იგი რას ამბობს? (სიჩუმე)

მოლარე შენი ცრუ არის და ამპარტავანი! მას შენცა სძულხარ, მეც, როდამიც, ბატონიშვილიც.

გოროზი გული მას არასდროს გაეწმინდება, რადგან მწირია და ვერ იტანს დიდებულებოვანს.

ეხლა კი მესმის! მაშ შენი ძმა მისთვის გავზავნე

მცირე რიცხოვან ჯარით ოსთა ველურ ქვეყანას,

რომ იქ მოეკლათ აჯანყებულთ და ავაზაკებს? შენ ვითომ ამით შენს მეტოქეს მოიშორებდი და არ შესვრიდი ნათესავეებს სისხლით მაგ ხელებს!

მაგრამ როინი დაგვიბრუნდა გამარჯვებული!

მეფე. ელიზბარ ჩემო! გამიგონე: მკაცრი ხარ ჩემდა!

ელიზ. შენ რომ გამხელდნენ და მხილება მკაცრად გეჩვენოს,

შენს თავს ემდურე — —

მეფე. (მუდარით) გამიგონე, გემუდარები!

ელიზ. შენ გამიგონე, თუ გსურს შენი სულის სიმშვიდე

და მოლარეს კი ყურადღებას ნულარ მიაქცევ!

მეფე. მე მიყვარს ყველა — —

ელიზ. ეგ არა სჩანს შენი საქმიდან!

მეფე. შენ არა ერთხელ გითქვამს ჩემთვის, ეხლა მეც მჯერა,

რომ ხან ბუნება გარდიქმნება ადამიანის. ჩემი ბუნება, ჩემი გული, ჩემი არსება

მთლად გარდაიქმნა, რაცხან მთავრის ასული როდამ

ჩემი მეუღლე შეიქმნა და ჩემს გვარს ატარებს. მისაყვედურე ჭალარა და გარდასულობა,

მაგრამ არასდროს თავი ისე მე არ მიგრძენია, როგორც ვგრძნობ ეხლა —

თითქოს ხელ-ახლად დავიბადე. ჩემში სჩქევს სისხლი.

რა არის ჩემთან შედარებით ყმაწვილკაცობა? ეხლა ვარ სრული ბედნიერი! ეხლა ვარ მეფე!

ეს ჰქმნა მისდამი სიყვარულმა და იმას ეშიშობ,

რომ ეს სიცოცხლის წყარო ჩემი არვინ წამართვას,

არვინ წამართვას ნუგეში და ჩემი იმედი!

ელიზ. შენ ეჭვიანობ და საბუთი?

მეფე. საბუთი ჩემი ფიქრი არის, ჩემი ოცნება და ნეტა კიდევ სხვა საბუთი ნუ აღმოჩნდება.

ო, ესეც კმარა, ესეც კმარა ჩემს სატანჯავად! მაგრამ როდემდის? დასასრული ხომ უნდა ჰქონდეს?!

II

იგინივე და მოლარე შახნავაზ.

შახნ. ჩემი სალამი!

ელიზ. (პირს იბრუნებს) ჯოჯოხეთი!

მეფე. რას გაუზგიზა?

შახნ. როგორც მიბრძანე, სანადიმო სუფრა მზად არის.

შენს გასართობად დამკვრელ დასტას შევატყობინე,

რჩეულ სტუმრებსაც აშლილი აქვთ ღვინის სმის შალა.

მეფე. კარგი გიქმნია! მსურს დღეს ღვინი, თავდავიწყება.

როინს, ჯუანშერს გამარჯვებას იქ მიულოცავ.

შახნ. როდის-ღა იყო, რომ ჩვენს მეფეს სურვილისამებრ

ხელს არ ვუწყობდი — —

ელიზ. მან ლაქტუი უკვე დაიწყო.

შახნ. მე ნამეტნავად...

ელიზ. შენ „ნამეტნავად!“ სხვა-კი მეფეს ხელფებს უბოროკავს —

ბარემ სთქვი ესეც.

შახნ. აბა, ღმერთო!

კაცს შენ უნდა ყელზე დაადგე,

ელიზბარ ჩემო!...

ელიზ. ჩემო შახნავაზ!

(პირშებრუნებული უყურებს და იცინის).

შახნ. (მწყურალად) შენთან ძნელია ლაპარაკი!

ელიზ. შენთან მით უფრო!

შახნ. (ზურგს შეუბრუნებს და მეფეს)

თუ ნებას დამრთავ, დედოფალსაც შევატყობინებ!

მეფე. მე თვით... საქმეც მაქვს (გაღის)

III

ელიზ. და შახნავაზ.

ელიზ. აბა, პირდაპირ შემომხედე, დარბაი-სელო!

შახნ. ჩემთვის არ მკვეთრობს ეგ თვალები, ვერ შემოგხედო.

ან და ისეთი რა მიმიძღვის დანაშაული?

ელიზ. დიდი მიგიძღვის!

შახნ. გამანსენე, მე დამავიწყდა!

ელიზ. (ირონიით) დიახ, შენ დიდი გულმა-ვიწყი ბრძანდები, დიახ!

შახნ. (კილოს აჯავრებს)

დიახ, ეგ ჩემი წლოვანების ბრალია, დიახ!

ელიზ. (მკვეთრად) რა გსურს მეფისგან?

შახნ. არაფერი! (სიჩუმე. თვალეში უყურებს)

შენ ჩემგან რა გსურს?

ელიზ. მეც არაფერი!

შახნ. მაშ ბარი-ბარ! კიდევ რას მეტყვი?

ელიზ. ეთამაშები სხვის სიცოცხლეს, ბოლოს იწანებ!

შახნ. ჩემი სიცოცხლეც, გეფიცები, მომბეზრებია,

სხვის დარდი ღა მაქვს?

ელიზ. გსურს დაღუპვა როდამ დედოფლის!

შახნ. (სიცილით გულსატკენად)

მე ხომ არა ვარ ელიზბარი, კართუხუცესი,
რომ შეფეს ჰსურდეს კანონიერ ცოლის დაღუპვა

და ხელს ვუწყობდე?

ელიზ. (შეშვრთალი) სიდან შესთხე?

შახნ. შენ სიდან შესთხე: მე როდამის და-
ლოჟა მსურდეს?

ელიზ. რა ჩააწვთე მეფეს ყურში, რომ ასე
შფოთავს?

შახნ. შენი სიტყვები:

„წადი, სარკეში ჩაიხედე, ჰკითხე ჭილარას!“
გგონია, თქვენი საუბარი გამომეპარა?

შენ თვითონ აგდებ მეფეს ეჭვში! დიახ, შენ
თვითონ!

ელიზ. ფუი სატანა! (წასვლას აპირებს)

შახნ. შე კოფაკო! (ელიზბარი მწყრალად
უყურებს. ხელს ჩაიქნევს და გადის)

შენ გეზიზღება,

არც კი მე შეცვხარ სულში ჩასმული!

ბრაზით მოგიდნობ, როგორც შენ სხვა ბევრი
მოიდნე!

ბებერ თავს ეხლა ილამაზებს...

არ გაპატიებ დამცირებას! დამავიწყდება:
ჩემს ქალს გვირგვინი სადღეოფლო დააპარგ-

ვინე.
ვით მე მომწამლეთ, მოგიშხამავთ ყველას
სიცოცხლეს!

IV

შახნავა და ცინო.

შახნ. შენ აქ რა გინდა?

ცინო. მარტო არავარ, დედაც აქ არის!

შახნ. მე აქ მოსვლა ზომ აგიკრძალეთ?

ცინო. მამავ, ნუ სჯავრობ!

არ ვაპირებდით ჩვენ წამოსვლას მეფის ნა-
დიშზე.

შახნ. ცინო! შენ არ ხარ მამიშენის გამგონე,
არა!

ცინო. ბატონიშვილი ჩვენსა იყო...

შახნ. როგორ? როინი?

ცინო. ჩვენ მან გადმოგვცა მეფისაგან მოპა-
ტიება.

და დაუმატა: თუ არ მოხვალთ, მეწყინებაო.

კესოც იქ იყო. ჩემთან ერთად ბუროს თამა-
შობდა.

აგერ ყველანი აქ არიან! მინდა რამ გითხ-
რო...

მაგრამ მრცხვენია...

მერე გიამბობ...

(ყელზე ეხვევა)

რა მიხარია, მამაჩემო, რა მიხარია!

შახნ. წადი, დედაშენს არ მოშორდე... თო-
რემ არ ვიცო...

ცინო. რა მიხარია... (გარბის)

შახნ. ბატონიშვილი კესოს უყვარს, იმას კი
კესო!

და მაგ უბედურს ჩემს ქალიშვილს რა უხა-
რიან?

შახნავა და თადე დარაჯი

შახნ. თადეს ვახლავარ!

თადე. უმდაბლესი ჩემი სალამი!

შახნ. (პარკით ოქროს აძლევს) ღრმად შეიშინე!

მეფე დიდად მაძლობელია.

თადე. ღმერთო! სულ ოქრო! სად გავიქცე,
საით გავკანდე?

(გულში ჩაიკრავს)

თვით სიზმარშიაც არ ვიფიქრებდი.

ამით თუნდ ქვეყნის ღვინოს ვიყიდი

ქვეყრებიანად, ყანწებიანად!

ვალი ყელამდის მახრჩობდა და ეხლა ამოვალ!

სულ სხვა საქმისთვის დაგეძებდი...

შახნ. სხვა ლაპარაკი აღარ არის ჩვენში საჭი-
რო.

წადი და როგორც დაგავალე, ისე მოიქცე!

თადე. (საიდუმლოდ) მე ეს წერილი დედოფა-
ლმა გადმომცა გუშინ.

შახნ. წერილი? ვისთან?

თადე. ბატონიშვილს საკუთარს ხელში!

შახნ. როინს წერილი!

(წერილს ჰხსნის და კითხულობს. არაჩვეულებ-
რივი სიხარული ეტყობა)

„დაუყოვნებლივ მოდი ჩემთან. როდამ“

ხა! ხა! ხა!

მეფეს ჰალატობს დედოფალი!

ბატონიშვილი! (თადე უკან მიდგება)

VI

იგინივე, როინ და ჯუანშერ.

ბატონიშ. სასიამოროც აქა ყოფილა!

შახნ. (თავისთვის) დამცინის, მეფემ რომ
უარჰყო ჩემი ასული!

ჯუანშერ. შახნავა! ეგრე დაღვრემილი არ მი-
ნახვია!

ბატონ. განსაკუთრებით დღეს მე და შენ უნ-
და ვიღვნიოთ!

შახნ. მე დღეს სალხინო ასპარეზი მეტად დი-
დი მაქვს!

ბატონიშ. სიამაღრს შეჰყურის...

შახნ. სიძე ჩემი არ დამიწუნებს.

ბატონ. დაწუნებას ვინ გაგიბედავს?

ჯუანშერ. თუ ნამეტნავად ქალს პეწი აქვს და
სილამაზე!

საქმე ქალია, მიგიზიდოს და შეიყვარო,
რომ შემდეგ სიძემ არ უარჰყოს ქალიც, სი-
ამაღრიც.

შახნ. მე მცემს მათრახს! (ჯუანშერს)

ტოლი იცოდე!

შენ როდესაც სიამაღრს ეძებდე,

ჰკვას არ წააგებ, მამაშენს თუ დაეკითხები!

მე კი ჩვეულ ვარ სიხარულსაც, დამცირებასაც

და ძლიერ ბევრი მომხვედრია კილვის მა-
თრახიც!

ბატონ. შახნავა ჩემო! საუბარი არ მესმის შე-
ნი!

შახნ. მე კიდევ თქვენი ორივესი...

(განგებ იცინის)

დღეს ისე რიგად სიხარულით აღვტაცებულვარ,
რომ ენა ჩემი ჩემს გონებას აღარ უდგება,

ვით ზოგიერთი ჭირვეული სიძე-სიამაღრი!

შოთა გვასწავლის: სიყვარულსა მალეა უნ-
დაო!

(ახლო მიდის და ბოროტად ყურში)

შენ შოთას ცნება დაგავიწყდა და ყველამ
იცის!

ბატონ. ვისთვის რა მითქვამს?

შახნ. მეფის ყურამდე არ მისულა და თუ მი-
ვიდა,

არ ვიცი, იგი ვის რამდენად დააჯილდოვებს.
ბატონ. დრო მოვა, მეფეს ვაძულებ!

შახნ. შენ აიძულებ? (იცინის)

თამაში ხარ ბატონიშვილო!

მე ეხლავე მოვალ!

— ჩემს ხელში ხარო შენც, დედოფალიც.

(გადის. უკან თაღე მისდევს).

VII

ბატონიშვილი და ჯუანშერ.

ჯუანშ. მეფესთან მიდის, რომ აუწყოს ბე-
დნიერება!

ბატონ. იქნებ ჯერ მაგან დაწვრილებით არც
კი იცოდეს,

რომ მაგის ქალი ჩემსა ბეჭედს ხელზე ატარებს!

ჯუანშ. ქალი მართლაც მშვენიერი ჰყავს —

გემოც გცოდნია!

ბატონ. რას ვაქნევ უცხო ხანების და უფლის-
წულ ქალებს,

როცა თვით ჩვენ ში ტურფა სარძლო მოიპო-
ვება?

თუმც ჩემი გული სხვას ამბობდა, მაგრამ და-
ვძლიე.

ხომ მიხვდი, ვისზე გეუბნები...

ქალი სულყველა ერთი არის, ტურფა კი იყოს!
ის წაიშალა!

ბედს შევუპირდი და მაგის ქალს მტკიცედ
შეფიცე.

როგორ გგონია, ვითომ მეფემ ნება არ დამ-
ართოს?

ჯუანშ. შე დალოცვილო, ცოლად მეფეს
ხომ არ თხოულობ?

ბატონ. შახნავაზ ფრთხილობს: „მალეა უნდაო!“

ჯუანშ. მამაჩემია ჯიუტი, რომ ნებას არ
მაცდევს

ნებას კი არა, მისი ნახვაც კი ამიკრძალა.

აქამდი ომში თავს ვირობდით....

რა საბრალაო უმოქმედო შეყვარებული!

ბატონ. როგორცა ვხედავ, შენ ყოფილხარ
მაგრა, დაბნული!

რატომ არ ვიცი, თუ ვინ არის?

ჯუანშერ. ის მამაჩემია

განგებ თურალაც მოსახრებით მე დამაშორა,
მაგრამ ჩვენ მაინც მუდამ ღამე ერთმანეთს

ვხედავთ!

ბატონ. სახელი მითხარ!

ჯუანშერ. ის აქ სცხოვრობს!

ბატონ. ვიცი, ვინც არის!

იმ ქალის მამას და მამაშენს სძულთ ერთმა-
ნეთი!

ჩვენი კესია!

ჯუანშერ. ის არის სწორედ!

გუშინწინ მიველ სასახლეში შუალამისას —
ხომ სიყვარული უფრო ღამით ცხოველი

არის!

და გადავწყვიტეთ:

მამაჩემი რადგან ხელს გვიშლის,
ღამე ცხენებით გავიპარნეთ სადმე სხვა მხარეს.

აცრემლდებიან მშობლები და შერიგდებიან...

ჩვენც მოგვითხოვენ, მოგვცდებიან...

ბატონ. შენ ტარიელი და მე ავთანდილ!

თქვენი მშობლები — ქაჯთა სამეფო.

VIII

იგინივე, როდამ და კესია.

როდამ. აქა ყოფილან!

სალამი, ყრმანო!

თქვენს სახეიმოთ მეფე ჩემი დიდს ლხინს გი-
მართავთ,

რადგან არგუნეთ გამარჯვება!

ბატონ. როგორ გაწითლდა ჩვენი კესია!

როდამ. ბატონიშვილო! კესოს ხომ არცხვენთ!

ბატონ. თუნდ ნაძლეც დავდებ, იტიროს კი-
დეც!

ჩვენი კესია,

ცეცხლის ბეჭისა

სიყვარულისგან ანაკნესია!

ვფიცავ, შოთაც კი ვერ იტყოდა ამნაირ შა-
ირს!

როდამ. დღეს რა მზიარულ გუნებაზე ბრძან-
დებით, როინ!

ბატონ. რატომაც არა, დედოფალო, რატო-
მაც არა!

როდამ. მიხეხსაც მეტყვით.

ბატონ. დიდი ბრძანდებით ცნობისმოყვარე.

როდამ. იქნებ ის გალხნეთ, რაც თვით მეც ვი-
ცი.

მინდა დავრწმუნდე: ვსცდები თუ არა.

ბატონ. თქვენ არ შესცდებით და არც შემც-
დარხართ!

როდამ. მაშ მართალია?

თქვენ საუბრობდით ტარიელსა და ავთანდილ-
ზე.

ნესტანის ამბავს ვკითხულობ მხოლოდ.

ბატონ. „ციხეს ზის ეგზომ მალალსა,

თვალნი ვერ შემოსწვდებიან?“

როდამ. ციხეს ზის? არა, ის თავის გმირს მოე-
ლოდება.

მარტოკა დადის, თავის სულში საუბრობს მხო-
ლოდ.

დილით გამოვა და გარდ-ყვავილს თვის დარდს
შესჩივის.

ბატონ. ისე მომიტხრობთ, თვით გამხადეთ
ცნობისმოყვარე!

თქვენ ვის გულისხმობთ?

როდამ. თეთრი პირბადე ვის გადაეც განშო-
რების ჟამს?

ბატონ. ა! არა, არა! გეფიცები, მხოლოდ ის
ისე...

კეთილის გულით... მეგობრული თავაზა იყო...

როდამ. მისგან მივიღე გუშინ წერილი,

მშობლების ამბავს მატყობინებდა.

თან მაცნობებდა თავის სიყვარულს

გრძნობის ფერადით სისხლის ცრემლებით.

აი წერილი (კითხულობს):

„როდამ! თუ როინს ველარ ვიხილავ,

არაფრად მიღირს სიცოცხლე კრული,

მასზე ოცნებით საფლავში ჩავალ!“

მე ეს მინდოდა თქვენთვის მხოლოდ მეცნო-
ბეზინა.

მეორეც თხოვნა: წერილსაც გწვრდით...

კართუხუცესი ვითმე უნდა დაიყოლიოთ.
თქვენი აქვს ხათრი, ის თქვენს თხოვნას ვერ
გადაუვა.

რაზედ ჩაფიქრდით?

ბატონ. ეს ცხოვრება რა მრუდეთ ბრუნავს:

ის იმას უყვარს, ხოლო იმას სხვა!

სხვა კიდევ სხვაზე ამოდდოვრავს!

(კესო და ჯუანშერ აქეთ-იქით გადიან).

IX

როდამ და როინ.

ბატონ. მე ვისაც წინად მოველოდი, ბედმა და-
მიხშო

მისდაჟი გრძნობა სპეტაკი და ჰაეროვანი.

არა, ჯერ კიდევ არ ჩამქრალა! ახ, დედო-
ფალო!

ნეტა წარსული მოგონება არ აგეშაღნა!
ის იყო მხოლოდ ერთად ერთი ტკბილი ოცნე-
ბა.

იყო და დღეს კი...

როდესაც ვნახე, მხოლოდ ნახვამ გული დამ-
წყვიტა!

ის ოცნება და სინამდვილე მე დამაშორეს.
ამ ჟამად ჩემთვის ყველაფერი სულერთი არის.

როდამ. შენ დაგაშორეს?... და შენ ამ დროს
რას აკეთებდი?

ბატონ. სპარსეთში ვიყავ ჩვენი ქვეყნის საქ-
მეთა გამო.

როცა დავბრუნდი, შებრძოლება გვიანდა იყო,
რადგან ჩემის ძმის სისხლი უნდა მე დამეჭ-
ცია,

ეს კი ქვეყანას არევედა და ალაშფოთებდა.

როდამ (შემკრთალი). შენ ჩემზე ამბობ!
სხვის მოციქულად მოვდიოდი, ჩემზე რა მესმის!

ბატონ. დიახ, მე შენზე ვლაპარაკობ—ჩემს
დანიშნულზე—

ჩვენ რომ ერთმანეთს ბავშვობისას გხედავდით
მხოლოდ

და უკანასკნელ ნახვის დროს კი შენ სხვი-
სი იყავ!

როდამ. საშინელია შენი ფიქრი!

ბატონ. გარწმუნებთ, არა!
ეხლა ნაცვალი ჩემს საკუთარს ბეჭედს ატარებს!

როდამ. განა ნაცვალი შეიძლება რაინდისათვის?
ბატონ. ხორციელისთვის შესაძლებელი თურმე
ყოფილა.

კაცს შესძლებია ყველაფერი ნებით დას-
ძლიოს!

როდამ. მაშ განგებ თუ სთქვი, თითქოს იგი
ისევ გიყვარდეს.

ბატონ. მიყვარს ვით ტკბილი მოგონება, ტკბი-
ლი წარსული!

არა, მე ვსცროლობ!

ჭაბუკის გულში რაც ღრმად ერთხელ აღიბეჭ-
დებო,

მას სიკვდილი თუ დაავიწყებს:

მხოლოდ პირველის წარმოდგენით სულდგმუ-
ლობს გული!

ჩემ თავს ვატყუებ, რომ სხვაც მისებრ სასუ-
რველია!

როდამ. მაგ ყალბის გრძნობით კმაყოფილი
სხვა არ იქნება!

ბატონ. არ ვიცი, იქნებ ისიც ჩემებრ სხვაზე
არ ჩემებრ!

გულახდილობა მაპატიე. მოესპეტე მამაჩემს!

(სიჩუმის შემდეგ ნაღვლიანად)

მე ისევ წმინდად მეყვარები, ვით ბავშვობისას!
როდამ. სპეტაკი არის შენი სული, ბატონიშვი-
ლო!..

მაგრამ მე რა ვქნა? ნეტა ჩემთვის არ გაგემ-
ელავნა!

ბატონ. ჩემს უნებურად, დედოფალო, ჩემს უნე-
ბურად!

როდამ. ვგრძნობდი კიწათლად, რომ შენ მუ-
დამ პირს მარიდებდი.

ბატონ. როცა გხედავდი, საბრალო გულს ელ-
და გამკრავდა!

როდამ. მე შენსა ნახვას ვნატრულობდი და
გაგირბოდი!

ბატონ. როცა განახავდი, სევდიანის თვალით მი-
მზერდი.

მესმოდა, რაღაც იდუმალი გრძნობა იწევდა—
როდამ. მაგრამ სიტყვის თქმას ერთმანეთს კი
ვერ ვუბედავდით!

ბატონ. და რაოდენი ტანჯვა იმ დროს მე
განმიცდია!

როდამ. რამდენჯერ ცრემლი დამიღვრია სხვის
უხილავად!

გახსოვს, სახსოვრად რომ მომიძღვენ წმინდა
ნაქსოვი,

იმით მე მხოლოდ სიყვარულის ცრემლს ვიშ-
რობ ხოლმე!

(მწუხარედ)

რად დაგვაშორეს?

ბატონ. დედოფალო! ღვთის გულისათვის!

როდამ. მე არა ვშიშობ! (უცხად გონს მოდის)

მაგრამ ახ, არა! განსაცდელში შენ ჩავარდები!

ჩემი მეუღლე... ახ, მეუღლე, წყუთლიმც იყოს!

შენ არ დაგინდობს, მცირე ეჭვიც რომ შეე-
პაროს!

ჩავიკლავ გრძნობას, განსაცდელში რომ არ
ჩაგავდო.

ვერ წარმოიდგენ, რაოდენ ხარ ჩემთვის ძვირ-
ფასი!

აწ შურით ვუმზერ, ბეჭედი რომ გადაგიცია,
მაგრამ ასრულდეს! გახსოვდე კი და ცოცხლად
მყევანდე!

X

იგინივე და ჯუანშერ.

ჯუანშერ (შემორბის)

როინ, ძვირფასო!

ბატონ. რა ამბავია?

ჯუანშერ. გემუდარებით! (დედოფალს) წადით,
წადით!

სტუმრები მეფემ დაითხოვა. შფოთავს და
ბღღვინავს!

(დედოფალი გადის)

ბატონ. რა ამბავია?

ჯუანშერ ჩვენ თავს ჰხდება უბედურობა!

ბატონ. ვფიცავ, წინდაწინ მზვარეულთან და-
გილევია.

ჯუანშ. ხუმრობას თავი დაანებე, ბატონი-
შვილო!

XII

იგინივე, მოლარე შახნავაზ, კარის დამცველი

რაჯი და მცველები.

შახნავაზ. აქ არის იგი!

კარის დარაჯი. ამ ბრძანებით შეპყრობილი ხართ!

(ბრძანებას გადასცემს, კითხულობს)

ბატონ. როგორ? მე? მართლა?

(ჰხევს)

აი ბრძანება!.. ყველას ასე დაგხვით... დაგ-
გლეჯავთ!

კარის დარაჯი. ბატონიშვილო! მაპატიეთ! ჩვენ

მას ვასრულებთ,
რასაც გვიბრძანებს ჩვენი მეფე — გთხოვთ დაგ-
მორჩილდეთ!

სისხლში ნუ შეგვრევ, ნუ ინებებ ჩვენსა და-
ლუპვას!

შახნავაზ. ვფიცავ, ყველასთვის საწყენოა, ბა-
ტონიშვილო!

ელიზბარ. შე მუზმუხელავ!

ბატონ. მაშ მე შემოიპყრან სასახლეში და ძმის
ბრძანებით?

მე? მე, რომელმაც მოვუპოვე მას გამარჯვება!
მტერიც კი ასეთს დამცირებას ვერ მაკადრებ-

და!

ძმავო ჯუანშერ!
ბრძოლის ველიდან რად დაგებრუნდით გამარ-
ჯვებულნი?

აქ ასეთ ყოფას, იქ სიკვდილი სჯობდა ათას-
ჯერ!

(მოლარეს)
უთხარ შენს ასულს, რომ ანახდად მეფემ შე-
მიპყრო,

არ ვაპატიებ ესრეთ ჩემსა შეურაცხყოფას!

შახნავაზ. ჩემს ქალზე ეჭვობს!

ბატონ. უთხარ, რომინი თავის სიტყვას არ
ულალატებს

და თუ ცოცხალი გადაეურჩი, აღსრულდეს
ნება!

შახნავაზ. შენი მუქარა მისაგებელს, დაე, მიე-
გოს!

ბატონ. განა შენ ეჭვი გეპარება ჩემს სიმატ-
ლეში?

მაგრამ აწ კმარა! შევხედებით და მაშინ გავ-
სწორდით!

თუ არა — ღმერთმა აპატიოს ჩემს მტერ-მოყვა-
რეს!

საით მიბრძანებთ?

კარის დარაჯი. მე გაგიძღვებით!

ელიზბარ. (ჯუანშერს) უთვალთვალიე შორი
ახლოს! გაჰყე შენც მაგათ!

(ბატონიშვილი გაჰყავთ)

XIII

ელიზბარ და შახნავაზ.

ელიზბარ. შახნავაზ!

შახნ. რა გსურს?

ელიზ. ეთამაშები სხვის სიცოცხლეს — ინანებ
მეთქი!

შახნავ. შენ თვით ინანებ მაგ სიტყვისთვის,
თუ კიდევ ვითქვამს!

ელიზ. მეც მემუქრები?

აბა წავიდეთ!

ბატონ. სად წავიდეთ, გამაგებინე!

ჯუანშერ. უნდა გავიქცეთ!

ასე მიბრძანა მამაჩემმა და ესეც კმარა!

სიბრახისაგან მეფე თურმე ტანსამოსს იგლეჯს.
წამო, წავიდეთ!

ბატონ. მეფე ასდევს მკითხავის სიზმრებს:
ვილაცას ეთქვა, რომ წავართმევ სამეფო გვირ-
გვინს!

წინად შემეძლო ჩავსულიყავ თუნდ ჯოჯო-
ხეთში,

დღეის შემდეგ კი მე აქედან ფეხს არ მოვი-
ცვლი!

როგორ დავსტოვო ის აღგილი, სად იგი
სცხვრობს!

ან რისთვის? მითხარ, რისთვის? რისთვის?

ჯუანშერ. გთხოვს მამაჩემი!

XI

იგინივე და ელიზბარ.

ელიზბარ. თქვენ ისევ აქ ხართ?

ბატონ. რისთვის მტანჯავთ? რაშია საქმე?

ელიზ. ჩემო შვილებო! როინ! აქ მო!

(თვალეში აცქერდება)

შე ეგუნურა!

რად არ იცოდი, ყველაფერი გამჟღავნდებოდა!

წადით, განშორდით! წადით მთებში. მიზეზს
ნუ მკითხავ!

მეფის ბრძანებით აქ მოდიან შენს შესაპყრო-
ბად!

ბატონ. ჩემს შესაპყრობად? მაშ მკითხავენს
ძალა ჰქონიათ!

ელიზბ. შენ შეურაცხე შენის ძმის და მეფის
პატივი!

ბატონიშ. (უცხად აენტება) ჰა? როგორ? ვინ
სთქვა?

ელიზბ. წადით აქედან!

ბატონ. მე ვინა მნახეთ ისეთი, რომ ცილსა
მწამებდნენ

და თავი ჩემი ვერ ვიმართლო? როგორ გგო-
ნიათ?

რომ დაუშტკიცო შეცდომა და ის დავარ-
წმუნო?

ახ, ღმერთო ჩემო! დავარწმუნო! რა უნდა
გუთხრა?

იქნებ ის ვუთხრა, რომ როდამი მე მეკუთვნოდა
და დღეს მისია! რომ მე იგი დღეს აღარ მი-
ყვარს?

(თითქმის ყვირილით)

ვინ მაკადრებდა? სტრუობს ყველა და მეფეც
სტრუობს!

მეც, მეცა გსტრუობ.

ჯუანშერ რა გაყვირებს? რა დაგემართა?

ბატონიშ. თავი მანებეთ! გამეცალეთ!

ჯუანშერ. რა მოგდის, როით?

ელიზბარ. დაწყნარდი, შვილო!

მე მესმის შენი აღელვება!

აი, ეს ჩემი გასაღები,

მცველებს უჩვენეთ და უვნებლად გახვალთ
ციხიდან.

ბატონიშ. (აღელვებისგან აცრემლებული)

სხვა იყოს ჩემთან დამნაშავე და მე გაფრბოდე?

შახნავ. შენი მუქარა მე პირველად მაშინ გა-
ვიგე,
როცა მირჩევდა.. ამირბარად მე მეფე ჩვენი
და შენ ჩაჰმალე...

მეორედ, როცა საიდუმლო თათბირს დაესწარ.
მხოლოდ შენ ერთმა არ ისურვე ჩემი ელჩობა.
მესამედ, როცა ჩემს ქალიშვილს მეფე ირთავდა
და შენ მის ნაცვლად მთავრის ქალი მოაყუა-
ნინე,

რომელიც ეხლა მეფეს არცხენის...

ელიზ. ჩუმაღ! ბოროტო!

შახნავ. ბოროტი შენ ხარ! მეფე ჩვენი შენს
ხელში ჩაღმა!

ელიზ. შენ არ ვარგოდი არც ელჩად და არც
ამირბარად!

შენს ქალიშვილს კი აქ ტყუილად იმოწმებ მხო-
ლოდ,
რადგან იმისი დედოფლობა შენ გსურდა
მარტო

ისევ და შენის მწირი ნების გზის გასაკათად!
შახნავ. შენ გზა დაუბნე, ვისაც გულით წინ-
სვლა უნდოდა!

ელიზ. ჩემი სინდისი ხალხს უწევდა მუდამ
ანგარიშს!

შახნავ. რა იცი, შენზე უკეთესად სხვაც არ
გაუწევს!

ელიზ. შენს პირადობას ვერასოდეს ვერ გა-
სცილდები.

ბრმა, თავმოყვარე, გოროზი და დაბნული გული
მზაკვრულის ჟინით, ანგარებით საესე გაქვს მუ-
ღამ!

შახნავ. ერთს ხილზე ვდგევართ დღეს მედაშენ
პირისპირ შეხლით,
ჩვენში ერთ-ერთი წყლის ტალღებმა უნდა წაი-
ღოს.

ელიზ. თუ განვსჭვრეტავდი, შენში იყო გვე-
ლის ნასახი,
არ შევდრკებოდი, როგორც ჭიას ფეხს დაგა-
დგავდი!

შახნავ. ყბედო ბებერო!

XIV

იგინივე და მეფე.

მეფე. მაშ არ შევმცდარვარ! არა! არა!
რატომ თვალებმა უფრო ადრე არ დამანახვეს?
არა, ვხედავდი და გონება მეურჩებოდა!
აჰა საბუთიც! წერილსა სწერს... წერილს...

ელიზბარ! აჰა წაიკითხე და ეხლაც მითხარ,
რომ ვსცდები.. ვსცდები...

ეხლა თვით ვნატრობ: ნეტა მართლა ტყუილი
იყოს

და მე ვსცდებოდე...
მაგრამ წერილი... მისი ხელი... ო, ღმერთო
ჩემო!

ოთხის თვის წინად ნამძინარეს უცბად წა-
მოსცდა:

„როინ! ნუ მიხვალ!“ მე მას აქეთ გველი
გულს მეწვა!..

წადით, მომიხმეთ ჩემს მსაჯულებს.. გაასა-
მართლონ!

გაასამართლონ და სასჯელიც ეხლავ ასრულ-
დეს...

არ შემიძლიან მათ ვუყურო! ორივე ერთად...
ორივე ერთად დაისაჯნენ... **ეროვნული**
XV **გიგლიშვიტი**

იგინივე და როდამ.

როდამ. ჩემო მეფეო და მეუღლე!

მეფე. დიად, ვარ მეფე, მეფე შენი, — არა მე-
უღლე!

წყვეთილმც იყოს ის დღე, ოდეს მეუღლედ
იქმენ!

როდამ. ჩემსა გარშემო აგინთია ცეცხლი
მგზნებარე.

მე მისი ალი საცა არის მომიდნობს კიდევ...
ღმერთს რა შევცოდე, ანუ შენთან — რა დავა
შავე!

უბრალო მსხვერპლად რად მიმეტებ, ჩემო
მეფეო!

მეფე. ქალისთვის ცრემლი ავზნეობის პირსა-
ბურია!

როდამ. ჩუმაღ მოგეკლა ჩემი თავი ცამდის
მართალი,

შხამი-სამსალა შეგვერია ჩემსა სასმისში,
იტყოდნენ: მოკვდა უცაბედის სიკვდილითაო.
ასე საჯაროდ თავის მოჭრას რას მემართ-
ლები?

მეფე. უნდა იტანჯო, შეგარცხენო. შენც,
შენი გვარიც!

როდამ. რომ მართალი ვარ!

მეფე. მართალი ხარ! შენ? მართალი ხარ?

როდამ. და უტოდველი შენს წინაშე! — ღმერთ-
თან არ ვიცი, —

თორემ ამ სასჯელს, დამცირებას ამაცილებდა!

მეფე. თავსა მართლულობს
ის, ვინც მღალატობს სულიერად და ხორ-
ციელად!

ჰო, რატომ არა:

მე ქალაზა ვარ, გატეხილი, ის ახალგაზრდა!
გაჰჭურდეთ ჩემი სარეცელი ავაზაკურად!

როდამ. სცდები! ცილს მწამებ!

მეფე. ვსცდები, ფანჯრიდან საყვარელს რომ
ღამე ატარებ!

ვსცდები, წერილით რომ იბარებ ჟინმორეული!

ვსცდები, ძილშიაც იმის სახელს რომ გაიძახი!

(სადედოფლო ნიშანს ჩამოაგლეჯს. გვირგვინს
მოჰხსნის, ფეხით სთელავს).

ღირსი არა ხარ დღეის შემდეგ მას ატა-
რებდე.

როსკიპო ქალო! დაცემული სულით ხორ-
ცამდე!

როდამ. ოჰ, დედა! დედა!
რალად მინდა თავი ცოცხალი!
(ტირლით გადის)

XVI

იგინივე და მსაჯულნი.

უკანა ფარდა გადაიწევა. ტახტის გარშემო
სხედან მსაჯულნი. წინ უძევთ მსაჯულთა
წიგნი. შემოჰყავთ როინ ბატონიშვილი
მეფე. დარბაისელნო და მსაჯულნო! მსწრა-
ფად შეგკრიფეთ!
მომიწვევიხართ არა სხვათა საქმეთა გამო,

აოამედ ჩემის საკუთარის განსაჩივლედა!
(გვირგვინს იხდის)
აი, გვირგვინი მომიხდია და არ იფიქროთ,
რომ გვირგვინოსნის სასარგებლოდ საქმე გა-

დღეს თქვენს წინაშე მეც უბრალო ერის კა-
ცი ვარ!
დარბაისელნო! რა სასჯელი ელის ისეთს ძმას,
ვინც შეურაცყო სარეცელი, მეფის სახელი?
მსაჯული (სიჩუმის შემდეგ წიგნს ათვალიე-
რებს).

წიგნში სწვით: სიკვდილით დასჯა.
მხოლოდ ვინ არის ამის მოწმე, საბუთი გვი-
თხრას?

მეფე .მოწმე თვით ჩემი სინდისია და ჩემი
რწმენა,

რომ ეს ასეა და სიყალბე არ ზრევია!
მსაჯული. ეგ არა კმარა! საბუთი რამ ხელ-
შესახები!..

შახნავაზ. მეფეო ჩემო! თადე დარაჯს უნდა
სთქვას რამე!

მეფე. აბა, წამოდექ! სთქვი, რაც იცი!
თადე. გახლავართ თადე, ახნაური მეფის ტახ-
ტისა!

ერთ ღამეს ციხის დარაჯობა მე ჩავიბარე.
მამლებს ჯერ არც კი ეცივლათ, რომ იმ ფან-
ჯარიდან,

სადაც დედოფლის ოთახია, კაცი გადმოხტა.
კართუხუცესიც სწორედ იმ დროს ჩემს გვერ-
დით იდგა,

შინ წასასვლელი რაღაც საქმეს მე მავალედა.
მე ვუთხარ: რაღაც ეშმაკობა მოხდა აქ მეთქი.
როგორც თქვენ გარჩევთ, ვინა ხართ და არა
ესცდები,

იქაც მე ნათლად გავარჩიე ბატონიშვილი!
მეფე. ეს შენ იცოდით, უხუცესო, და არ კი მით-
ხარ?

ელიზ. მართალი არის, მომეჩვენა რაღაც
ლანდივით,

მაგრამ მოხუცმა პირისახე ვერ გავარჩიე.
იგი ფანჯარაც უფრო არის დაშორებული,
ვიდრე ამ დარაჯს ჰგონია, თუ მოსჩვენებია!
მეფე. გაიძვერაობ! ხელს აფარებ, ბებერო მე-
ლაე!

მსაჯული. სხვა მოწმე კიდეც! სხვა საბუთი,
თორემ დარაჯი
შესაძლო არის მართლა სცდება ან მოე-
ლანდა.

მეფე. მე სხვა საბუთი და სხვა მოწმე —
შახნავაზ. მეფეო ჩემო! თადეს აცალეთ! —
რალას აყოვნებ? სთქვი გაბედულად!
თადე. ჩემი მეუღლე მოახლეა ჩვენის დედო-
ფლის.

როდესაც ოთახს ალაგებდა, მას ეს ხანჯალი
ეპოვნა სკამზე...

მეფე. აქ მაჩვენეთ! მისია სწორედ!
მე თვით გარდავეც მას სახსოვრად!

რალა საბუთი? სხვა საბუთი? დაიშალენით!
ყველაფერს, აი, ეს უსულო საგანი ამბობს
წადით, დახვრიტეთ ამ საათში, დაუყოვნებ-
ლივ!..

ო, სალახანავ, არამზადავ! მგესლავო გველო!

მსაჯული. დამშვიდდით მეფე!

არ შეიძლება ბრალდებულსაც არ მოეხმარებოდნენ!

რას იტყვით, როინ?

ბატონიშ. რაც მოგახსენეს, ყველაფერი სი-
კრუფე არის!
განგებ შეთხზულის წინააღმდეგ ან კი რა
მეთქმის?

მეფის თვალეში ეჭვისაგან დაბრმავებულია
და მისი აზრიც ეჭვისაგან დაბნელებულია
და რომ ეს ასე არ იყოს და გონებას ჰკით-
ხოს,

არ შეიძლება, მეფემ ჩემთან, სისხლ-ხორცით
სწორმა,

ვიდაც მოწმეებს დაუჯეროს და მათ ერწმუ-
ნოს,

ერწმუნოს მდაბალ არსებათა ცილისწამებას!
არ ჰკითხოს თვის თავს ერთხელ მაინც, თუ
ამ გაქნილებს

რა ანგარება, ან რა შური ალაპარაკებთ!
რაოდენ უნდა იყოს კაცი დამდაბლებული,
ბუნებით ხსირი, გარყვნილი და ზნედაცემული,
რომ სპეტაკ სულსაც მიაწეროს თვისი ქცე-
ვანი,

თვისი ავიზნე მოეჩვენოს სხვა არსებაშიც.
რაც თვითონ არის, სხვაც ისეთი ჰგონია სწო-
რედ!

მე კი არ უნდა ვიყო თქვენს წინ პასუხისმგე-
ბელი,

ეგ უნდა იყოს დამნაშავეს სკამზე მჯდომარე.
ვაჩე ვეზირის ცოლი ჰყვანდა მაგას საყვარ-
ლად!

თავად გურგენმა ღამე სცემა ბნელი საქმის-
თვის...

და რალა ბნელის — მიუვარდა ოჯახში მზე-
ცურ...

ერთ სეფე ქალსა უკანონო შვილი შესძინა.
თავისი სათნო, ანგელოზი ცოლი მოწამლა...
ჩემი ძმა მოკლა, სისხლ შესვრილი ტახტი
წაართვა...

მეფე. (სკიპტრას ესერის) გააჩუმეთ! გააჩუმეთ!
ბატონიშ. ვინ გააჩუმებს? სიკვდილის მეტს
სხვას რას მომისჯით?

მან მე წამართვა საცოლო და ბედით აღ-
თქმული,

მით დაარღვია მამიჩემის წმინდა ანდერძი!
მტარვალო! ან კი სხვა რაში ხარ ადამიანი?
ლოთი, გახრწნილი, ზარმაცი და ომში მში-
შარა!

შენს მაგიერად ქვა რომ იდოს მაგ მეფის
ტახტზე,

ჩვენი ქვეყანა მეტს ირგებდა, ვიდრე შენს
ხელში!

ერი დაამხე, უნიჭობით გაალატაკე...
მონის უღელქვეშ ამოართვი სული გლეხობას.
ხალხი მიეცი საჯიჯგნელად შენებრ უღირ-
სებს!

მეფე. გაიყვანეთ! კმარა!
(ბატონიშვილი დარაჯებს გაჰყავთ)

ელიზ. (მეფეს მუხლს უყრის)
გონიერ მეფეს მე მოხუცი გემუდარები.
პატივი დამდე, დამშვიდე მღელვარე გული.
არა გთხოვ, როინს აპატიო, არა მეფეო!

უბრძანე მხოლოდ, შეაჩერონ ერთის დღით
დასჯა!
ნუ ასჩქარდები, მბრძანებელო, ნუ ასჩქარდები!
XVII

იგინივე და როდამ.

როდამ (შემოდის მომაცქდავეი კედელ-კედელ.
მოსამართლეების წინ გაჩერდება და დიდხანს
სდუმს)

მოსამართლენო! თქვენს განაჩენს არ დავეუ-
ცადე.

მე ამას იქით დამნაშავე აღარ ვიქნები.

ან როდის ვიყავ?

ქმარს ერთგულებას ვუწევდი და ერთგული
ვიყავ!

ვინ შეიტანა ჩემში შური?..

მას ჩემი ცოდო ეკითხებოდეს!..

ჩემი მშობლები ვეღარ მნახავენ...

და რომ მეცოცხლნა...

შეურაცხყოფილს მე სიცოცხლე აღარად მი-
ღირს.

როინი დღესაც ძვირფასია ჩემი სულისთვის.

წერილს რომ ვსწერდი, მხოლოდ კესოს გუ-
ლისთვის იყო.

მას შეეხაროდი, ვით მეომარს ჩვენის ქვეყ-
ნისთვის...

მიყვარდა, როგორც რაინდი და სულთ სვე-
ტაქი.

ეხლა ეს ყველა მორჩა... მორჩა...

(მეფის ტახტის წინ კვდება)

XVIII

იგინივე, ჯუანშერ და თეონა.

ჯუანშერ (გარედანვე ყვირის. შემოჰყავს თეო-
ნა, თადეს მეუღლე)

დიდო მეფეო! ამოცანა ჩემს ხელში არის!

მივხვდი, თეონას ყველაფერი უნდა სცოდ-
ნოდა.

(როდამს დაინახავს)

საბრალო როდამ! ევლარ მოგისწარ!

მეფე, უბრძანე გადაურჩეს ის მაინც სიკე-
დილს!

მეფე. სთქვი, რას უმაწვილობ! მამიშენის სის-
ხლი გიდგია!

მან ორგულობა გამიწია, შენ მიერთგულე?

ჯუანშერ. ჩემს ნათქვამს თუნდაც ყურადღებას
ნურც-კი მიაქცევ!

თადეს ჩვენებას გააქარწყლებს მისი მეუღლე!
ის, ვინც ფანჯრიდან გადმოხტა და როინს

აბრალეობთ,

მე თვით განლაგარ!

მეფე. ნუ თავხედობ!

შენ გინდა მაგიტ მეგობარი დაიხსნა, განა?

ჯუანშერ. ჰკითხეთ თეონას!

ამან სულ იცის ჩემი საქმის გარემოება.

მეფე. იქ რა გინდოდა? ვისთან იყავ?

ჯუანშერ. კესოსთან ვიყავ! კესო ჩემი დანი-
შნულია!

მასთან შეხვედრა აკრძალული მქონდა მამის-
გან!

ჰკითხეთ მამაჩემს! ლამე ფარულ მუდამ ვხე-
დავდი!

მე ვიყავ მასთან. ხმაურობა შენაქმეფისა!
ფეხი რალაცას წამოჰკარ და-
მეც ვიდროვე და ფანჯარიდან გადმოვხტი
ბაღში!

მეფე. ეგ ამას წინად! მართალია!

ელიზ. მეც ვუქრძალავდი, მართალია!

მე ვუქრძალავდი, რადგან მშობლებს გვძულ-
და ერთუთი!

იქნებ ეს ცოდო დატრიალდა ჩემს უნებურად!
ვაი ჩემს თავსა!

ჯუანშერ. ბატონიშვილის საცოლოა მოლარის
ქალი!

შახნავ. რაო? რა სთქვი? ღმერთო!

ჯუანშერ. მის ბეჭედს ცინო კარგა ხანი ხელ-
ზე ატარებს!

შახნ. ო! ო! ცაო, დამეც რისხვა და მეხი!

გასქდი მიწავ და ჩამიტანე მე უგუნური!

რატომ ვერ მივხვდი — „მიხარიან, მიხარიანო!“
(მსაჯულებს მიუვარდება)

როინი რატომ არ გაამართლეთ?

რატომ ვერ იგრძნეთ, დაგებული ჰქონდა მას
მახე?...

წყეულებიც იყოს თქვენი წიგნი! თქვენი კანონი!

ბრმა თოჯინებო! (წიგნს უხეცს)

კლდე არსად არის, გადვიჩეხო? ვაი, ვაიმე!
(გამწარებული ყვირილით გარბის)

მეფე. შენ რალას იტყვი, დედაკაცო?

თეონა. დიღო ბატონო! ამ ჩემის ქმრის ძალ-
დატანებით

ბატონიშვილსა მე მოვპარე იგი ხანჯალი.

რისთვის უნდოდა, დღეს ყველანი თქვენ თვი-
თონ ჰხედავთ.

ქმარი ლოთი მყავს. თქვენ წყალობას იმ დღე
სვე ფლანგავს!

მის ხელში ფული არ მინახავს დღევანდლის-
გარდა!

დღეს ერთი პარკი ოქრო-ვერცხლი ხელთ ჩა-
მაბარა,

მითხრა: ეს მეფემ მაჩუქაო!

მეფე (გაბოროტებული). ვინ მოგისყიდა?

თადე. თქვენმა მოლარემ! (იჩოქებს)

მაბატიეთ დანაშაული!

მოლარე ასე მარწმუნებდა, თითქოს თქვენ
გსურდათ!

მეც მიხაროდა, რომ ერთგულად თქვენ გნსა-
ხურებდით!

მეფე. ო, ბოროტო, გველო შახნავაზ!

ჯუანშერ. დიღო მეფეო! მეგობარი გადამირ-
ჩინე!

მეფე. ღმერთო, ნუ დამსჯი! ღმერთო, ნუ დამს-
ჯი!

ამ სიბერის დროს მაკმარე ცოდო!

ჩქარა გარდაეც, შეაჩერონ ჩემი ბრძანება!

XIX

იგინივე და დარაჯი.

დარაჯი. დიღო მეფეო!

შვიდს ისრის მსროლელს გააყოლეს ბატონი-
შვილი.

მათ წილად ერგოთ დაეხვრიტათ, მაგრამ იმ-
ტყუნეს!

ბატონიშვილთან ერთად შეიძინე მთებში გა-
იქცენ!

მეფე. მოლაღატებს მიეცით ჯილდო!
ღმერთმა მაქმარა ეს ჭმანკო მსხვერპლი ვი-
ტირო!

ო, ჩემო როდამ! საყვარელო, როდამ ძვირფა-
სო!

მე უგუნური შემთხვევით! მიშველეთ, ხალხო!

ნახეთ ექიმნი! გამონახეთ საშუალება!

ეგებ როდამი დამიბრუნოთ, ჩემი როდამი!

როდამ, ხმა გამეც!

ნუ მიწყრები, ძვირფასო როდამ!

რაც კი შეგცოდნე, მაპატიე, გემუდარები!

საბრალო მეფე მუხლმოყრილი გემუდარები.

ცოდვილი მეფე შემთხვევით.

რატომ არ გინდა მაპატიო?

არ ვიყავი შენი შესაფერი, ღმერთმა დამსაჯა!

რა ვქნა, ეს ცოდო რა გზით უნდა მოვინანიო!

უბრალო მსხვერპლით სული ჩემი მეტად დამ-
ძინდა!

(სიჩუმე. ქვეთინებს)

რათ არ ვგიჟდები?

ან და იქნებ უკვე გიჟიც ვარ?

დანაშაული ჩემი როგორ გამოვისყიდო?

ჩემს ბაღში ძალად უკვდავების ვარდი დავაჭ-
კნე!

ხალხო! აიღეთ და დამარტყით ლოდი უბე-
დურს!

როდამ! როდამ!

კართუხუცესო! მონასტერში! შორს ამ სოფ-
ლიდან!

აქ მე აღვილი აღარა მაქვს, ბერად შევდგები!

ესეც იქ უნდა წავსვენო, დავასაფლაო,

რომ ყოველ დილით და საღამოთ ცრემლი
ვაფრქვიო,

და ჩემი ცოდო, მძიმე ცოდო მოვინანიო!

ჩემი ძმა იხმეთ! დღეის შემდეგ ის არის მეფე!

ფ ა რ დ ა

შ. არაგვისპირელი

„...შვილო...“

(ცხოვრების ნამცეცხვი ძველი ქართული თქმულებით)

„... შვილო, ... — წამოიძახა უსინათლო ღრმად მოხუცებულმა ლომამ, რომელიც ქოხის ბოძს
მიჰყუდებოდა ზურგიით და იმისსავე ახლოს ჩაქრობაზედ მისულ ცეცხლისკენ თავისი გა-
ხმარი ხელები გაეშვირა, როდესაც მოგონებებში გართულს შემოესმა „ჩაკუნა“. იმან მა-
შინვე იგრძნო, თუ ეს რას ჰნიშნავდა... იმისმა უმცროსმა შვილმა გოდრის დაწვნა დაიწყო
და იცოდა კიდევაც რისთვისაც...“

წამოიძახა: „შვილო...“ უნდოდა ეთქვა, მაგრამ მოგონება ისევ თავის კვალში ჩადგა და
გაიყოლია თან ლომას გონება... შეაწყვეტინა აზრი... მაშის ხმის გაგონებაზე ფოცხვერამ
ხელი შეაყენა. ოდნავად თავიც იმისკენ გადახარა, მაგრამ რაკი გაგრძელებას ვეღარ ეღიროსა,
ამუშავა ხელი და „თავისთვის ბუტბუტებს“-ო, ჩაილაპარაკა...

ლომა კი დაცურავს მოგონების მორევში და სრულებით ავიწყდება დღევანდელი გარე-
მობა...

იგერ სულ ახალგაზრდა, როცა პირველად თავისი სახელი „ლომა“ ეწოდა, წარმოუდგა გო-
ნებას... ტყეში მიდის, თავისი უძლეველი კეტი მარჯვენა ხელში უჭირავს. მიდის ჩაფიქრე-
ბული, თუკი მაშინ ფიქრი შეეძლო... უფრო გამოურკვეველ სურვილებით შეპყრობილი.
ამას ფიქრს უწოდებენ და უწოდებდნენ. სხეულის გამოურკვეველ სურვილებით შეპყრობილი
ადამიანი ღრმად ჩაფიქრებული ჰგონიათ... ლომას ხანა ისეთი იყო... მიდის და მიაღრვევს...
რისთვის... სად?... თითონაც არ იცის... უღრანი ტყე იმისთვის სათამაშოა... უშიშრად
მიდის... აგერ სულახლოს რაღაც შრიალი შემოესმა და შემდეგ საშინელი ღრიალი... ამ
ღრიალმა შიშის ზარი დასცა ტყეს... მთლად შეიპყრო... მხოლოდ ლომა კი არა... სწრაფად
გამოერკვა და იქით მიიხედა, საიდანაც ღრიალი და შრიალი მოესმა... ჰხედავს... მარადისი
მუხის ტოტები ირხვეიან ერთ ადგილას და იმ ტოტების პირდაპირ წამოქცეულ წიფელზე
მდგომ ცხოველთა მეფეს...

ამის ღრიალმა გამოარკვია...

იმანაც შეასწრო ლომას თვალი... თითქოს ერთმანეთი მოეწონათო, წამს გამოეწეა ლომის ისრები სწრაფად შეხვედრაზე აიღესენ და ღრმად... ღრმად ჩაერკვნენ მოპირდაპირეობა რომ იცნეს ერთმანეთი, საბრძოლველად შეუტოკდათ სხეული იმათი მშვიდად განშორება შეუძლებელი გახდა...

ცხოველთა მეფე კამარის შესაკრავად მოემზადა...

ლომამაც თავისი უძლეველი შვინდის კეტ-კომბალი მოიმარჯვა... მიდამოს თავის და უნებურად მოავლო თვალი...

ველი დიდი იყო... მოძრაობას არა დაუშლიდარა...

წამიც არ გასულა, რომ ცხოველთა მეფე ისარივით გადმოეშვა ლომასკენ და...

— ჯახ!.. — წამს ახმაურდა მიდამო.

ცხოველთა მეფე გადატრიალდა რამდენჯერმე და სწრაფად წამოხტა მარდად, მაგრამ წინა ტოტები მოჰფშვნეტოდა...

მაგრამ ცხოველთა მეფეს ეს არ აშინებდა... კბილები ხომ გააღმასებელი ჰქონდა...

ლომა გაუხტა გვერდზე, და ამავე დროს კიდევ მოისმა საშინელი ჯახანი...

ოდნავ გმინვა და მოისმა... იმის წინ მთრთოლარე ლომი ეგდო...

სახის და კისრის დატენილი სისხლის მიღები ნელ-ნელა უფუჯდებოდნენ...

მედგრად მცემავი გული უმშვიდდებოდა...

— ლომავ, ლომავ!.. — აშრილდა მუხის ფოთლები და გამოისმა წკრიალა ხმა...

ლომის ღრიალს ისე არ შეუერთია ლომა, როგორც უცნაურმა ნახმა ხმამ...

ხმასთან ერთად მუხის ძირითა ტოტიდან ჩამოეშო ტყის დედოფალი...

ლომა განცვიფრდა, ასეთი სიმშვენიერე თავის დღეში არ უნახავს. ტყის დედოფალი ალერსით შესცქეროდა შორი-ახლოდან და თითქოს მიახლოებების ნებას სთხოვდა...

ლომას ტანში ერუანტელმა, სიამის ერუანტელმა დაუბრინა, დატენილი სისხლის მიღები სულ დაეფუკა და გულის მოძრაობა შეუდგა...

ძლივს მოახერხა წაფშმეველა, სახეზე ოდნავ ხელის გადასმა, მუხლები ჩაეკეცა, და ჯერ ისევ მთრთოლარე ლომის სხეულზე მიესვენა...

ტყის დედოფალი წამს იმის გვერდით გაჩნდა და მშობლიურის ალერსით ხელი შეახო...

ლომა გონს მოვიდა. ძლიერი მკლავი შემოურკალა ტყის დედოფალს ლომამ და მკერდზე მიიკრა... ეხლა და იგრძნო, თუ ასე გზა აბნევით რას დახეტიალებდა... იგრძნო, რაც უნდოდა და რასაც დაეძებდა...

იმ დღეს იქ დაჰყვეს... იქორწილეს და მეორე დღეს განთიადისას ქალმა ლომა ლომით თავის თემის ბანაკში მიიყვანა, როგორც თავისი ქმარი...

ლომამ დაჰყო ცოლეურთს რამდენიმე დღე. შემდეგ კი თავის ცოლით თავის თემისკენ გაემგზავრა...

ირი თემი შეაერთა და წინამძღოლად ორივემ ლომა ამოირჩია...

— ჩხაკ... ჩხაკ!..

ლომა გამოარკვია ამ ჩხაკუნმა... მოკუმშული გული უფრო ძლიერად მოეკუმშა და სუსტად დაუწყო ცემა... „გოდორს ჰწნავს!“ გაიფიქრა ლომამ...

„რომ გამიტანოს მთაზე და იქ დაშავდოს... ეხლა ურგებელი ვარ... და... თითონაც ჩქარა ეს დღე დაადგება... კარგია კიდევ, მე არავისთვის გოდორი არ დამიწნავს... მამა ჩემი ბრძოლაში დაიღუპა... დედა ჩემი კი ამის შემდეგ ჩქარა გამოესალმა წუთისოფელს...“ შუბლი შეეკუმუხა მშობლების ხსენებაზე...

„არა... არა... მამისთვის გოდორს არ დავწნავდი... ის მოამაგე იყო... ის...“

— ისეთი გოდორი დაწან... — წამოილაპარაკა ლომამ და გაჩუმიდა, რადგანაც ისევ მოგონებამ გაიტაცა...

ფოცხვერამ ხელი შეაყენა მამის ხმის გაგონებაზე.

— როგორი, მამა? — შეეკითხა ფოცხვერა, რაკი ლომამ აღარ დაათვა აზრი, მაგრამ პა-
სუხი მაინც ვერ მიიღო.

„ბოდავსო“, წაიბუტბუტა ფოცხვერამ და ისევ გოდრის დაწვნას შეუდგა...

ოდნავად ლაწუნობდნენ თხილის ნაზი ტოტები და სიამით ეწვნებოდნენ გოდორს...

ლომა კი ამ დროს დაცურავდა თავის მოგონებაში.

ისე უგზო-უკვლოდ აღარ უვლია, რაკი ტყეში თავის გულს შეჰხვდა. ეხლა ყოველი ნაბიჯი
წინაღვე გაზომილი ჰქონდა. იცოდა, სად და რისთვის მიდიოდა, ან უნდა წასულიყო...
წინ მიუძლოდა ორ შეერთებულ თემს და საუკეთესო ადგილებზე ამყოფებდა ზამთარ-ზაფ-
ხულს. აი, ეხლა სადაც არის, ხომ ამან ამოარჩია საზაფხულო ბინად და, საითაც ღდეს სა-
ზამთროდ გაემგზავრა თემი, ხომ იმისივე არჩეულია...

„უჰ, რა ძლიერად აბრიალებს მზე თვალს!..“ რა მყუდრო ადგილი და მზიანია!.. ყველას
მოსწონდა ის ადგილი... მეზობელი თემი რამდენჯერ შემოესია, უნდოდა წაერთვა, მაგრამ
ლომა ყოველთვის კუდით ქვას ასროლინებდა ხოლმე...

ეხლა?

ეხლა იმ ადგილს ველარ ჰნახავს.

აბ, რო კიდევ შეეძლოს მზის ბღღვრიალა თვალში გახვევა!.. რამდენჯერ იჯდა კლდის ძი-
რას წარსულ ზამთარს... მზე კი პირდაპირ უბღღვრიალებდა თავის დიდ თვალს, რომლის
სხივებშიაც მოქცეული იყო მთელი არე, მთლად კლდე და ოითონ ხომ სულ შიგ შუა
ბაიაში იჯდა!.. მაშინ კიდევ ჰხედავდა... მხოლოდ აქ, საზაფხულო ადგილას წაერთო სი-
ნათლე... თავისუფალი მოძრაობა ამისთვის აღარ შეუძლიან, თორამ ჯერ კიდევ ივლიდა...
ეხლა გზის მაჩვენებელი უნდა ჰყვანდეს... თავისვე ფეხით ჩავიდოდა თავის ბღღვრიალა თვალა
მზესთან, მაგრამ „ჩხაკ... ჩხაკ... ჩხაკ... ჩხაკ!“ ფოცხვერამ საკმაოდ დაწნა გოდრის გვერ-
დები და ეხლა კეტით სცემდა გარშემო, ზევიდან, რომ წნელი წნელს მკვიდრად დაჰკავში-
რებოდა... ძირის გამოწვნა ღა დარჩა...

ლომა შეირყა ამ ჩხაკუნით... იგრძნო, ჩქარა გოდორი მზად იქნებოდა, და იმისი აღსასრულიც...
მზის ბღღვრიალა თვალში ველარ გამოეხვეოდა... აქნობამდის იცოდა და იმის ნებაც იყო,
სად და რისთვის მიდიოდა. ეხლა კი იცის, სად რა რისთვის მიდის კი არა, წაილებენ, მაგ-
რამ იმის უნებოდ... ეს წესი... მართალია, თითონ ამ წესზე არ უვლია, შემთხვევა არ
ჰქონდა ამისა, მაგრამ იმის თემში ბევრი ამისთანა შემთხვევა ჰქონდა ენახა. მაგრამ არა-
ვითარი წინააღმდეგობა არ გაუწევია...

ეხლა ჯერი თითონ ლომაზე მიდგა და...

ხომ არას ამბობს? ჰმორჩილდება წესს... მარტო უნდა ფოცხვერას ამცნოს, რომ იმისი
შვილები არ ეწვალნენ, როგორც ესენი არ წვალობენ, როცა ზამთარ-ზაფხულ ბინას
ცვლილობენ. იმისგან არჩეულ ბინას და გზას არა სტოვებენ და ადვილად მიდიან. თორემ
რა იქნებოდა, რომ ეხლა ახალი ბინა და გზა ეძებნათ... ფოცხვერას შვილებსაც დასჭირ-
დებათ გოდრის დაწნა...

მაშ...

— შენ შვილებსაც რო გამოადგეს!.. — წამოიძახა ხმა მალე ლომამ...

ფოცხვერამ შესწყვიტა ჩხაკუნი და მაშინვე შეეკითხა:

— რა გამოადგეს ჩემ შვილებს?..

— გოდორი!..

— რა გოდორი?

— რა გოდორს მიწნავს! შენთვისაც ხომ მოუწდებათ შენ შვილებს, როცა ჩემსავით
დაუსინათლოვდები...

ფოცხვერამ პირი დააღო...

კ. მაყაშვილი

ბარაკი.

თავმოწონ კრეტინთა პალაცო—ბარაკი...
ცვეთილი აზრები... ეგ სწორი ხაზები...
ერთი და იგივე დღე და ღამ არაკი.
ერთი და იგივე მყვირალა ფრაზები!..
ცვივიან ბაგეთგან სიტყვები... სიტყვები,
ვით შჩატე, უგულო, ჭიანი კაკლები!
დაძწიან, ჰკრეფენ მათ სულელი ციყვები,
სულელი... არც მეტი და არცა ნაკლები!..
ტვინი არ მოძრაობს გაყინულ-დამზრალი,
ენა კი მოშლილი იძვრის და ლაქლაქებს!..
კაცუნა წუმბეში ყელთამდის ჩამძვრალი
ბეჯითად დაეძებს მზეზედა შავს ლაქებს!..
რა საშინელია კრეტინთა ბარაკი:
იქ ყველა დიდია, იქ ყველა გმირია!..
ერთსა და იმავეს გვიამბობს არაკი:
მკვდარ პაპსა სჯობია ცოცხალი ვირიჩქ!

ია ეკალაძე

ცხორების ტალღებში

(დაუბეჭდავ რომანიდან)

I

მარცხი.

— ალექსეი იგნატიევიჩ! ნებას მიბოძებთ შემოვიდე? — დაიწკრილა დერეფანში ქალის ხმა.
სტუდენტმა ალექსი კამაშაძემ ყურები აცქეცა და უპასუხა:

— რატომ... მობრძანდით!

ოთახში შემოვიდა დიასახლისის მარია პეტროვნა.

— უკაცრავად, აქაურობა ასე დაულაგებელია! — ლულულულებდა ალექსი და თან ბლუზის საკინძეს იკრავდა.

— ეს სულ ჩემი ბრალია... დღეს ვეღარ მოვიცალე, ოთახი დამელაგებინა... ანაზღუ-
ლად სტუმრები მოვიდნენ, — დიმილით ჩამოართვა მარია პეტროვნამ და ხელი გაუწოდა.

— გამარჯობათ, გამარჯობათ, ჩვენო ბერ-მონაზონო! რატომ არ გვეწვიეთ, თქვენთვის
ხომ არას მოვიმატებდით? — ნაზად უსაყვედურებდა მარია პეტროვნა და თან თვალებით
ეშმაკურად უცინოდა.

— ღმერთს გეფიცებით არ მეცალა... გამოცდები მაქვს... ხომ იცით, რა ძვირფასია დრო...
დაბრძანდით! — მიუთითა სკამზე ალექსიმ, თვითონ კი მერხზე ჩამოჯდა.

— ძვირფასო ალექსი იგნატიევიჩ, მე ბოდიშის მოსახდელად გიახვლით... მოსამსახურე
სახლში დამეთხოვა და თქვენთან სამოვრის შემომტანი არავინ არის. არ შეიძლება ამობრ-
ძანდეთ ჩემთან, ზევით? იქ ყველაფერი მზად არის: ჩაი, დასანაყრებელი... ცოტა ღვინო.

— გმადლობთ დიდათ, მარია პეტროვნა! რალაც შეუძლოთა ვარ, ბევრი ვიმეცადინე და

თავსბრუ მესხმის, — აღარ იცოდა, რა ეთქვა ალექსის.

— მერე რათა მეცადინეობთ მაგდენს, რატომ არ გაივლ-გამოივლით, არ გამხიარულდებით თქვენ ახლა ტარბივით უნდა დატრიალებდეთ ახალგაზრდა ქალებში... არ მოეწონებთ თუ? — ალერსიანად უთხრა მარია პეტროვნამ და ისეთი თვალით შეხედა, რომ ალექსიმ უსიტყვოდ თავი დახარა.

უხერხული ხანგრძლივი სიჩუმე ჩამოვარდა, ისე რომ ჩვენ კიდევ მოვასწოვრებთ რამდენიმე სიტყვის თქმას დიასახლისის შესახებ.

მარია პეტროვნა ანუ, როგორც მას უძახდნენ, „მადამ მარი“, ქვრივი იყო, 38 — 40 წლისა, მაგრამ არც ქვრივობასა და არც წლებს მისთვის ვერა დაეკლოთ რა: ტანადი, თურაშაული ვაშლივით შეთქვირებული და დიდის გემოვნებით გამოწყობილი, თავიგულივით გამონასკუ-ლიყო სკამზე და მშვენიერ დიღონ ლურჯ თვლებს ციცუნისავით ნაბავდა, რის გამოც გრძელი და ხშირი წამწამები მის კოპწია ცხვირს ჩრდილს აყენებდნენ. მაღალი გულ-მკერ-დი ყანასავით უღელავდა და თეთრ-წითური სახე სარკესავით უპრიალებდა. ქერა, ხშირი თმა ოქროს ზვინად დასდგომოდა კეფაზე და მარჯანა ტუჩები საყვარლად გაჰპოვოდა. ამ წუთას სჩანდა, რომ ბუნებას იგი სააშვიკოდ-სალალობოდ გაეჩინა, თუმცა სხვა დროს ვაგლა-ხად ვერაფერს რას შეჰკადრებდა: ამაყი იყო, ზოგჯერ უკმეხიკ, თავისი თავისა და თავისი სი-ლამაზის ფასი კარგად იცოდა. არც თუ უბიირი, უვიცი დედაკაცი დაერქმეოდა — სახელოს-ნო სასწავლებელი ჰქონდა დამთავრებული. ადრე გათხოვილი ადრევე დაქვრივებულიყო და დღეს სრულიად დამოუკიდებლად სცხოვრობდა. ქალთა ტანისამოსის სამკერვალოს პატრონი, ათსა თუ თხუთმეტ გოგოს იმსახურებდა. კარგა ძალი ფულიცა ჰქონდა შემონა-ხული შავი ღლისათვის. კოპწია, მუდამ მოღიმარი და ინტელიგენტურ სიტყვა-პასუხის მა-რია პეტროვნა ბევრ სასიძოს უმღელვარებდა გულს, მაგრამ დღევანდლამდე თავი ისე ეჭი-რა, რომ ყველა პირში ჩალა-გამოვლებული რჩებოდა.

დღეს კი?...

ველარავინ იცნობდა მარია პეტროვნას!

ალექსის დანახვამ პირველ დღიდანვე დაარღვია მისი სულის სიმშვიდე და დაზღის ძაფი-ვით დასწეწა მისი აზრ-ფიქრები. ალექსისთან დაახლოვების სურვილმა ბუმბულისვით აიტა-ცა მარია პეტროვნა და სულ მოლად დაუბნია ჭკუა-გონება, წაართვა ქალური კდემამოსი ლებაც კი.

მიზეზს ნუ იკითხავთ!

ვინ ჰკითხავს ქარს: რად ალელვებ ზღვისაო, ან ვინ ეტყვის ცეცხლს: რადა სწვავ თიფისაო? სიყვარულიც ცეცხლია გულისა, ქარიშხალია ვნებათა-ღელვისა! ბევრჯელ დაიპატიჟა მდგმუ-რი — სტუდენტი თავისას მარიმ, ბევრჯელ გადაუდგო ანკესი ალერსიანობისა, მაგრამ ალექსი ან ვერ ჰხედავდა დაახლოვებას, ან ვერ ხვდებოდა ამ ანკესებს:

ვისაც ვინ უყვარს, იმის ლამაზი ის არის! ალექსისაც თავისი საკუთარი გრძნობათა ცეცხლი ეკიდა გულზე და ფიქრთა იალქნები სულ-სხვა მხარეს მიაქროლებდნენ მის სურვილებს. მოთმინებიდან გამოსულმა მარიმ პირდაპირი იერიშის მიტანა გადასწყვიტა და სწორედ ამ განზრახვით მოვიდა ალექსისთან ამ საღამოს.

— მაშ, არ ამოხვალთ ჩემსას? — როდის-როდის დაარღვია სიჩუმე ისევ მარიმ.

— მაპატიეთ, არ შემძლია მეთქი — აკი მოგახსენეთ!

— რატომ?... გეჯავრებით?

— რათ უნდა მეჯავრებოდეთ! — გაიკვირვა ალექსიმ.

— მაშ, მოგწონვართ?... გიყვარვართ?

ალექსიმ განცვიფრებით შეხედა და წამოწითლდა.

— ალექსეი იგნატიევიჩ! ნუ თუ ვერა ხედავთ? — ენის მოკიდებით შეეკითხა მარია პეტროვ-ნა, ჯერ სიყვარულით სავსე თვალებით შეხედა და მერე თავი დახარა. ტუჩები უთრ-თოდნენ. სატირლად ემზადებოდა.

— რასა?—სიტყვა ბანზე აუგდო ალექსიმ და მღელვარების დასაფარავად პაპიროსი ამოიღო.
— იმას, რომ... ვიტანჯები!
— არა მესმის რა!—მხრები აიწია ალექსიმ.
— მართლა რომ ბრმა ყოფილხარ და ყრუ!—დაიხვახვა ქალმა, სახეზე ხელები აიფარა და ყრუდ აქვითინდა.
ალექსი ზეზე წამოიჭრა, დაიბნა, დაიფანტა; აღარ იცოდა, რა ეთქვა, რა ექმნა.
— ნუ... ნუ გამწირავთ, მანუგეშეთ!—სიტყვა ქალმა და ხელები გაუწოდა. წამწამებზე ცრემლები მარგალიტებით გადმოჰქიდილობდნენ.
— რას ამბობ, აღამიანო, რა გვაქვს მე და შენ საერთო?
— ალექსეი იგნატიევიჩ! ალიოშა! ნუ ჯავრობთ, ძვირფასო... მიმიღე... მიმსახურე... უთქვენოდ... უშენოს სიცოცხლე მიმწარდება...
— თქვენ ანგარიშს არ აძლევთ თქვენ თავს... მთვრალი ხომ არა ხართ?! ხვალ თქვენვე შეგარცხვებით თქვენივე სიტყვებისა!—თქათა-თქუფით სიტყვა ალექსიმ, ხარკით შებღვირა ქალს და ქუდს მიაშურა.
— ნუ, ნუ წახვალთ! ნუ დამტოვებთ, ჩემო ძვირფასო! დიახ, მე მთვრალი ვარ, მაგრამ არა ღვინით, არამედ... შენის სიყვარულით. ალექსეი იგნატიევიჩ... ალიოშა!—წაეტანა ქალი.
— შეგაჩვენოს ღმერთმა! ეს რა ეშმაკი გადამეკიდა!—წაიდუღუნა ალექსიმ ქართულად, ქუდს ხელი დაავლო და გარედ გავარდა.
მარია პეტროვნას გაწვდილი ხელები ჰაერში დარჩა... სიბრაზისა და სასოწარკვეთილებისაგან თავზარდაცემულს მუხლები აუკანკალდა, სახე შეეშალა: მშვენიერი, ნაზი, ალერსიანი ქმნილება ძუ ვეფხვად გადაიქცა.
— წავიდა!? მაგრამ სად, სად წამიხვალ? ამ დამცირებას არ შეგარჩენ, კავკასიელი თევზო!—ქვითინით წარმოსთქვა მარიმ და ბარბაცით გასწია შინისაკენ...

II

შეყვარებული.

იმავე ღამეს მარია პეტროვნა პერანგის ამარა მიგდებულიყო ლოგინზე და ტკბილ-მწარე საგონებელს მისცემოდა.
ცრემლმა და ქვითინმა ვერ დაამშვიდა მისი ცრცხლოვანი არსება, ჰაბუკის თავშეკაფებამ ვერ ჩააგდო იგი გულისხმაში. პირიქით, რაც უფრო ბევრსა ფიქრობდა, მით უფრო ეღვზებოდა, მით უფრო სასურველად და სანატრელად უზღებოდა ალექსის სიახლოვე.
გავარდნარებულ-ამრეზილი ოცნებით გამოჰქიდილობდა შავ-თვალა ყმაწვილ კაცს და მზად იყო ერთი მისი დანახვისათვის გაეწირა მთელი თავისი სიცოცხლე.
ჭერში ჩამოკიდებული ბღღვრილა ლამფა განცვიფრებით დაჰყურებდა მეოცნებე ქალს და საწოლის პირდაპირ ამართული დიდი სარკე კედლისა აღბეჭდავდა ფიქრად ქცეულ დიაცის სახის ყოველსავე მოძრაობას.
სახე იგი კი ხან მაისის ვარდივით ღაფღაფებოდა, მთვარიან ღამეს ბუღბუღლის მოლოდინში საყვარლად რომ გადაიშლება ხოლმე, ხან კი ბნელ ღამესავით პირქუშდებოდა, საწვიმრად მომზადებული ცა უკუნეთად რომ აქცევს ხოლმე მიდამოს.
იმედი და სასოწარკვეთილება, დათმობა და შურისძიება, პატიება და ზღვევა,—ეს თანამგზავნი შეურაცხყოფილ შეყვარებულის გუნების ტრიალისა,—რიგ-რიგად ეჯარებოდნენ მარის გულს და ყველა ერთად დნებოდა იმ დაუშრეტელ ცეცხლში, რომელსაც, საზოგადოდ, სიყვარული ეწოდება.
მაგრამ ეს არ იყო სიყვარული ჯერედ უმანკო ცირასი, ნეტარებისა და ბედნიერების ცრემლებს რომ აფრქვევს ხოლმე შორს წასულ სატრფოს მოგონებაზე.

ეს არ იყო სიყვარული არც დედა-ქალისა, მთელი თავის არსებით რო ეწირება მამას შვილებისას, დასაცავად ოჯახისა და მოვალეობისა.

ეს იყო აღტკინება ფურ-ირემისა, გზა-აბნეული რო ჩამოვარდება ხოლმე ბარად, როცა მთაში გულის ტოლი და სწორი აღარა ჰყავს.

ეს იყო გაბატონება ხორცისა სულზე, გამეუფება გულისა გონებაზე და...

მარია პეტროვნა სწყევლიდა თავის წარსულს, სწყევლიდა თავის აწმყოს, სწყევლიდა თავის მომავალსაც, თუ კი ალექსის ველარ ნახავდა და მის ღრმა თვალებში არ ამოიკითხავდა თავის სიცოცხლის ამოცანას.

„ნუ თუ სამუდამოდ გამშორდა? ნუ თუ მართლა იმდენად დავბერდი, რომ საზიზღარი ვიყო?“ მეთათხედ დაეკითხა თავის თავს მარი, ქურციკივით წამოიჭრა ლოგინიდან, ერთი ხელის გაქნევით თმები ჩამოიშალა, პერანგი გადაიძრო და სარკესთან გაჩნდა.

ვით ტყის ფერია, ვით ხორცშესხმული გრძნეულება და ჯადოქრობა, ვით სულჩადგმული ვნებათა ღელვა და თავდავიწყება, დატრიალებდა მარია პეტროვნა სარკის წინ და მუშტრის თვალით სინჯავდა თოვლის ფიფქივით სპეტაკ თვის ტანს, მარმარილოდან გამოკვეთილ თავის მხარ-ბეჭს, სპილოს ძვლებიდან გამონაკვთულ ბორცვებს თავის მკერდისას, თხემზე რო მარჯნის მძივები გამონასკვოდა და ოქროს თმებში ხელებ გაყრილი უდიდოდა ვილაცას და რაღაცას...

ტურფა მაცდურების მომზირალ სარკესაც კი ქრეოლის ოფლის ასხამდა და განცვიფრებული სარკე იგი თანდათან უახლოვდებოდა მარის, თითქოს ამ მაცდურების გულში ჩაკონებას ეპირებო.

—ვერა, ველ წაუხვალ ჩემს გრძნეულებას, ვერა!—ხითხითებდა მარია პეტროვნა და აღქა-ჯივით იწმაწნებოდა...

გათენდა. დღის სიცხადემ ყინულისვით გააღწო ღამის ზმანებანი და მღელვარებისაგან დაოსებულმა მარია პეტროვნამ თვალი ველარ გაუსწორა მზის პირველ სხივებს, რომლებიც სიცილ-კასკასით შემოეხვივნენ ღამაში ქალის საწოლს. მარიმ საბანი წაიხურა და დარცხენით გაინაბა...

III

წერილის გამო.

გავიდა ხუთი თუ ექვსი თვე. ალექსი კამკამაძემ მაშინვე გამოიცვალა ბინა. მარია პეტროვნას აღარსად არ შეხვედრია და დავიწყებასაც კი მისცა იგი...

ერთ მხიარულ საღამოს ალექსიმ მიიღო შემდეგი წერილი:

„ღრმად პატივცემულო ალექსი იგნატიევიჩ! უკანასკნელ დღეში ვარ, —ფილტვების ანთებით. იმ წყევულმა ექიმებმა საშინლად გამაწვალეს. ჩემი ავადმყოფობა ჯერ ინფლუენცია ეგონათ, მერე სახადი, ახლა კი ფილტვების ანთებააო—მიტხრეს—და თუმცა დიდად მაიმედებენ, მაგრამ მე ვგრძნობ, რომ ჩემი აღსასრულის დღეები მოახლოვებულია. თქვენ, მგონია, იცით, რომ პატრონი არავინა მყავს. ერთი ორი გროში მაქვს შემონახული... არ მინდა, რომ ჩემი მოწყობილი და შემოსავლიანი სახელოსნოც ოხრად დარჩეს. გადავწყვიტე, ჩემი ქონება ვუანდერძო რომელიმე დაწესებულებას... ბევრი ვიფიქრე და თქვენზე უკეთესი მრჩეველი ვერ გამოვნახე. გთხოვთ, გემუდარებით, მინახულოთ მომავლადი ადამიანი და უკანასკნელად მანუგეშოთ. თქვენი პატივის მცემელი მარია პეტროვნა.“

ალექსიმ მხრები ააწია, თავი გადააქნ-გადმოაქნია, ჩაფიქრდა და სთქვა: „წავალ, თუ მართლა უჭირს რამე... ვურჩევ... ხომ არ შემეპას...“ და ამ სიტყვებით გარედ გამოვიდა.

მარია პეტროვნას მშვენიერი ატლასის საბანი წაეხურნა და თმა-გაშლილი მთვარესავით იწვა ფაფუკ ლოგინში.

ფარდებ ჩამოფარებული და ნახევრად დაბნელებული ოთახი საიდუმლოებით იყო სავსე. ირგვლივ სურნელოვანი წყალით იყო ნაბკულები და მდიდრულად მორთული ოთახი იგი სიყვარულის ღმერთის სადგომს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ავადმყოფის საწოლს, მაგრამ მარია პეტროვნა მაინც იწვა და ელოდა...

ზარა დაირეკა. ქალი შეკრთა და ლოგინში გასწორდა. კვნესა დაიწყო.

მოსამსახურე გოგომ ფრთხილად გააღო კარი, ალექსი ავადმყოფის ოთახამდე მიაცილა და გამობრუნდა. ალექსი შეჩერდა. გული ცუდათ უცემდა.

— ეინ არის მანდ? მობრძანდით! — ნელის ხმით იკითხა მარიმ.

ალექსიმ კარი შეაღო და კვლავ შეჩერდა.

— თქვენა ხართ, ალექსეი იგნატიევიჩ? გამდლობთ მობრძანებისათვის. აი აქეთ, აქეთ მობრძანდით, მგონია, სკამი უნდა იდგეს... — უფრო ნაზისა და მისუსტებულის ხმით უთხრა პეტროვნამ და თვალებით საწოლისკენ იწვევდა.

— აი სკამი... დაბრძანდით... ხელს ვერ ჩამოგართმევთ... ძალიან ოფლი მაქვს... დაბრძანდით, გეთაყვენეთ! — ხავხავებდა ავადმყოფი.

— რა მოგივიდათ, მარია პეტროვნა... არ გიხდებათ ავადმყოფობა! — თანაგრძნობით უთხრა ალექსიმ სხვა რომ ვერა მოახერხარა და სკამზე ჩამოჯდა.

— მე კარგადმყოფობაც არ მიხდებოდა... ყველა გამიბრბოდა... ყველა მერიდებოდა... მიიღეთ ჩემი წერილი?

— მივიღე... იმიტომაც გიახელით. არა გიშავთრა, მალე მორჩებით, თქვენ ხომ ისეთი ჯანსაღი იყავით, რომ... — ლულულულებდა ალექსი.

— დიახ, ჯანსაღი ვიყავ, მაგრამ გატყდა ჯანი, დამელია გული, აბა დახედეთ, ცარიელი ძვლები და ვარ! — ამ სიტყვებით ხელი გამოაცოცა საბნიდან, საწოლის ფეხზე მიმაგრებული გასაღები ელექტრონის ლამფისა გადაატრიალა, ოთახი საოცნებოდ გაანათა და საბანი გადაიხადა...

ლოგინში იწვა დედიშობილა მარი და ვარდის წყალით განბანილი მშვენება იგი ხელებ გაწვდილი, მიბნედილი გულში ჩაკონებას ემუდარებოდა...

ალექსის ჟრუანტელმა დაჰკრა, თვალი დაუბნელდა და...

წაწკმდა... ცთომილ იქმნა კამკამაძე, ვით „აბბატი მურე“ ზოლასი, ვით „შმ. ანტონი“ ფლობერისა, ვით „განდეგილი“ ჩვენი ილიასი.

ი ა ს ა მ ა ნ ი

მთის მეოცნებე.

ოდეს შუქურა მთას გაუცინებს,
ჩვენი მეჯოგე გარეკავს ფარებს.
ლამის ვარამი გულს ვერ უმძიმებს,
რომ გარიჟრაჟი შეიხსნის კარებს.

გულ ხელ დაკრეფით ირჩევს ადგილებს,
ზვერავს ბეჯითად შორეულ ღრუბლებს:
გზათა გაკვლევის ცდა უადვილებს,
ხვალისთვის ნაცნობ ნიშანს იგულებს.

ინახავს აზრში მას მოთხრობისთვის.
დროზედაც იცის წერტილის დასმა.
არ დაითმობა აზრი გრძნობისთვის,
მიზან შეწონით კეთდება დასკვნა.
სალ ოცნებაში ჰაეროვანი

ვერ შესცურდება გველებს სრიალით.
ვერ გასტეხს მზერა გამბედოვანი,
ხმა შემპარავი ვერცხლის წკრიალით.
ხშირად გულის ლოდი დაეკიდება
გადაღწევა ფიქრები უღვთო.
მაგრამ ხშირადვე გადაიდება:
ჩაჰქრება ჭმუნვა და ქარი უფროთო.
ფიქრნი თუ სევდებს დაუმიმებენ
ყოველ დღიურის შრომის და ჯაფის,
ვარსკვლავნი ტრფობით გაუღიმებენ,
და ბედითობა ველარა სჯაბნის.
გამოთხოვებულ არსებულ სჯულებს
არ მოაკლებენ მინდვრები ალერსს.
მთა გადაუშლის მგზნებარე გულებს
და ქარიშხლისგან ამოთხრილ თვალებს.
და ივლის ასე... მასთან იძინებს
ნიაფი ღამის, ზაური დღისა.
დილის ვარსკვლავი კვლავ გაიცინებს—
და მთას გაჰყვება მეუფე მთისა...

არჩილ რუხაძე

სალამი.

შორეული სალამი... ძველს მეგობარს სალამი...
ერთხელ მუდმივ ჩემთან იყავ... ერთხელ მხოლოდ ჩემი იყავ...
მთავრის შუქზე ვფიცულობდით... ვარსკვლავები მოწმეთ გვეყავდა...
და სიყვარულს, ჩვენს ტკბილ წამებს აღარ ჰქონდა დასასრული...
დღეს მოსწყდი სევდიან გულს... დღეს არ ხარ ჩემთან ახლო...
მტერმა სხვაგან გადაგკარგა... მტერმა გაგცა და გაგძარცვა...
მაგრამ სხვაგან განდევნილი... უცხო ქვეყნად დარჩეული მუდამ თვალ-წინ მეველინები...
გაზაფხულის ყვავილებში... თბილი ღამის ვარსკვლავებში შენ მახსოვხარ, შენზე ვფიცავ...
და ჩემს გულში, მხოლოდ ჩემთვის დარდიანი სულ ვჭურჭულებ:
— როდის მოვა, როდის ვნახავ?...
რომ აღვენთო ძველებურათ ახალ-გაზრდულ აღტაცებით და იქვე შენს კალთებში მივიძინო,
დავისვენო...

შორეული სალამი!.. ძველს მეგობარს სალამი!..

დავიქანცე შენს ლოდინში... თმას ჭაღარა გაერია და სიბერე მეპარება...

მაგრამ გული არ ბერდება, ძველებურად ახალგაზრდობს.

ამ ცივ ზამთარს, სევდით, ძაძით მოსილ დღეებს არად აგდებს და შენ გიხმობს, შენზე
ფიცავს...

ი. გრიშაშვილი.

ჩვენში თითქმის შეურყეველ მცნებად არის აღიარებული ის აზრი, რომ თანამედროვე ქართული პოეზიის განვითარების პროცესი უფრო მტკიცე ნიადაგზეა დამყარებული, ვიდრე ხელოვნების სხვა რომელიმე დარგის.

შეიძლება ეს იმიტაც აიხსნებოდეს, რომ ჩვენი ქვეყანა საუკუნოებით უფრო პოეზიის სამეფოდ არის მიჩნეული და არა ქანდაკებათა ჩამომსხმელთა, გამომკვეთელთა მხარედ.

ყოველ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადია ჩვენთვის: თანამედროვე ქართული პოეზია უფრო მეტ ცხოველყოფილობას იჩენს, უფრო დასრულებული და დამთავრებულია, ვიდრე სხვა რომელიმე დარგი ეროვნულ შემოქმედებისა.

ამის ერთ-ერთ დამადასტურებელ ფაქტად შეიძლება ი. გრიშაშვილის პოეზია ჩავთვალოთ. საქართველოში იშვიათია პოეტი თვისი შემოქმედების ორი ტომით.

მართა ეს მხარე რომ მიიღოთ მხედველობაში, დიდ პლიუსად უნდა ჩავთვალოს პოეტს.

ამბობენ: ი. გრიშაშვილმა ვერაფერი შემატა თავის პირველ ტომს მეორე ტომით.

მე არ შემიძლიან სავსებით დავეთანხმო ამ სიტყვების ავტორს.

თუ თანამედროვე პოეზიაში არსებობს სურვილი შაბლონის გადაღებისა, არის ძიება ახალისა და არის ამასთანავე ერთგვარი მიხწევაც, ამგვარი ხალისი გრიშაშვილის პოეზიაშიც მოსჩანს.

პოეტი „ბარაშკაჯან“-ით მოველინა მკითხველ საზოგადოებას ამ თხუთმეტი წლის წინად. ორიგინალური და ლამაზი იყო პოეტის პირველი გამოსვლა, უფრო სწორედ რომ ვსთქვათ, შემოჭრა პოეზიაში თვისი გულწრფელი, უსათუოდ ორიგინალური, მაგრამ ამასთანავე ოდნავ ვულგარული ტონით, გრძნობით. ამ ლექსში სჩვენდა პოეტური განცდა ყარაოღლისა დიდი მაშტაბის ტემპერამენტით. აქ იყო პოეტური თქმა ეშხით დამწვარ ქალაქელისა სიტყვათა ორიგინალურ ათამაშებით. აქ იყო, თუ გნებავთ, ის აუცილებელი ელემენტი ღვთაებრივისა, ის ძლიერი სულიერი განცდა, რომელიც ახსიათებს პოეტს, შემოქმედს. შემდგომ: განმეორება იმავე თემისა, მაგრამ უფრო ხელოვნურად, სიტყვის დაწმენდით, გაშალაშინებით.

კოცნა, ალერსით დათრობა, მკრთალი ეროტიზმი ხშირი ლაფსუსებით.

და კიდევ: გადამღერება გადამღერებულისა, თქმა — უკვე თქმულისა, მიხწევა — უკვე მიხწეულისა.

და ბოლოს: „ტრიოლეტები შაითან ბაზარში.“

ტრიოლეტებით გამართლებულია მეორე ტომი პოეტისა. მეორე ტომის შედევრად უსათუოდ ტრიოლეტები უნდა ჩავთვალოს.

გრიშაშვილისთანა კარიერა პოეზიაში თანამედროვე პოეტებში არავის გაუკეთებია.

თუ „ბარაშკაჯან“ პრიმიტივი იყო, ანა-ბანა ახალგაზრდა პოეტისა, — „ტრიოლეტები“ დასრულებული ხელოვნური ნაწარმოებია დახელოვნებულ პოეტისა.

ტრიოლეტებში სჩვენს ქვეშაირი ქალაქური სული ახალი მანერით, ახალი ფორმით განსაზღვრული.

აქ გრიშაშვილი ძველი აზრით — ახალია, ძველი გრძნობით — განახლებულია.

და ამაშია, თუ გნებავთ, მისი ძლიერება, მისი გამარჯვება.

ინტელექტის გაფართოება, ინტუიციის გაფაჩივება, გემოვნებათა გადახალისება, ახალ ღირებულებათა ხელ ახალი შეფასება, აი უმთავრესი მიზანი, რომელიც ყოველთვის უნდა ასულდგმულებდეს პოეტის შემოქმედებას.

ქვეშაირი პოეტის, უტყუარი ნიჭის სულისთქმა ამგვარია.

და გრიშაშვილმაც თვისი მესამე ტომით უნდა გაამართლოს ეს აზრი.
ჩვენ გვრწამს, რომ პოეტი ასეთი დიდი ტემპერამენტით, დაუშრეტელი გრძნობით
გაძლიერებს, განაახლებს თავის პოეზიას.
ეს იქნება საუკეთესო კარიერა პოეტისა.

მოლიერის 300 წლის დღესასწაული ევროპაში.

მიმდინარე წელს შესრულდა 300 წელი საფრანგეთის უდიდესი მწერლის, უკვდავი კომედიე-
რის შემქნელის მოლიერის დაბადებიდან (1622—1673). უწინარეს საფრანგეთში და მერე
ყველგან ევროპაში ეს დღესასწაული აღინიშნა დიდის ზეიმითა და აღფრთოვანებით. ევრო-
პის ყურნალ-გაზეთები ეწირებიან მოლიერის ხსოვნას: მწერლები, დრამატურგები, საზო-
გადო და პოლიტიკური მოღვაწეები, პოეტები, ვალად იღებენ უძღვან უკვდავ მოლიერს
წერილები, სიტყვები, სონეტები. საფრანგეთის პრეზიდენტი მოლიერს სიტყვას წარმო-
სთქვამს სორბონში, სადაც გაიმართა დიდი სადღესასწაულო ცერემონია. პარიზის მუნიცი-
პალიტეტი ნიშნავს იანვრის 16-ს მილოცვის დღედ და როგორც ფრანგები, ისე
უცხოეთის წარმომადგენლები ულოცავენ ამ ბრწყინვალე დღეს პარიზს, მოლიერის მშობელ
ქალაქს.

ძველ ლუვრის სასახლეში იმართება წარმოდგენა იმის აღსანიშნავად, რომ 1658 წ. სა-
ფრანგეთის მეფემ მოლიერსა და მის დასს პირველად დართო ნება „თამაშისა“ სასახლეში. სწო-
რედ იმავე დარბაზში, იმნაირადვე მორთულში, სადაც მოლიერი პირველად გამოვიდა სცე-
ნაზე სასახლის წინაშე, დაიდგა მოლიერის პიესა. დარბაზი და სცენა სანთლით იყო განა-
თებული და გობელინების ფარჩით მორთული. არაფერი აკლდა დეტალს მე-17 საუკუნის
ცხოვრების სურათისას, გარდა იმისა, რომ დამსწრე საზოგადოება არ იყო მორთული
უწყებულის საუკუნის კოსტუმებში.

მეტად საინტერესო და საყურადღებოა თეატრალური ბერლინის მახვილობა: ბერლინის
თეატრმა წარმოადგინა „ტარტიუფი“ თანამედროვე სახეებითა და კოსტუმებში, თითქო კო-
მედიის მოქმედება წარმოებულისა მიმდინარე 1922 წ. ტარტიუფს ეცვა რედინგოტი, ელ-
მარს უკანასკნელი მოდის კოსტუმი და სხ. წარმოდგენას დიდი შთაბეჭდილება დაუტოვებია
და უკვდავ კომედიის უნივერსალური ხასიათი ცხადუყვია. ძველი პიესების მოდერნიზა-
ციის (გათანამედროვეების) იდეა არც ისე ახალია, ფრანგს Sarcey-ს ეკუთვნის პირველობა
რასინის და კორნელის პიესების „გათანამედროვეებაში“.

აღსანიშნავია სტატისტიკაც: 1680 წლის იანვრიდან 1922 წლამდე მხოლოდ ერთს
Comedie Francaise-ს წარმოუდგენია მოლიერის პიესები 21,584-ჯერ (100-ჯერ მეტად
წელიწადში). ცალკე: 241 წლის განმავლობაში „ტარტიუფი“ — 2,202 ჯერ, „ექიმი ძალაუნე-
ბურად“ (un Medecin malgré lui) — 1702 ჯერ, „ძუნწი“ — 1601 ჯერ, „მიზანტროპი“ — 1302 ჯერ
და სხ. მოლიერის პიესებიდან ერთიც — სრულიად უმნიშვნელოც კი — არ დარჩენილა, რომ
რეპერტუარში არ ყოფილიყო და არ წარმოდგენილიყო. ასეთი ბედი არ ღირსებია არც
კორნელს და არც რასინს, რომლის ბევრი ნაწარმოები დარჩენილია რეპერტუარის გარედ.
დასასრულ, არ შეგვიძლია არ გამოვსთქვათ სურვილი, რომ მოლიერის 300 წლის თავის
დღესასწაული აღნიშნოს ქართულმა მწერლობამაც და თეატრმაც. ორგინალური იქნებოდა,
ბერლინის მსგავსად რომ ჩვენი თეატრის რეჟისორები „გათანამედროვედნენ“ რომელსამე
პიესას, მაგ. „ტარტიუფს“ ან „ძუნწს“ და ქართულ სახეებში მოგვცემდნენ მოლიერს. აზიურ
სახეებშიაც თუ მოთავსდა მოლიერი, უნივერსალობა მისი სწორედ განსაცვიფრებელი იქნება.

სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭომ დაადგინა, გადახდილ იქნას ჯალდარით შემოსილ მწიგნობარის ზაქარია ჭიჭინაძის 50 წლის მოღვაწეობის იუბილე, და დაუკავშიროს მას ქართული წიგნის დღესასწაული. მწერალთა კავშირის საბჭომ გამოსცა შემდეგი შინაარსის მოწოდება:

„ქართული წიგნი სულია საქართველოს შემოქმედებისა. როდესაც მისი ისტორია დაიწერება, იგი იქნება არა მარტო წიგნის, არამედ საქართველოს კულტურის ისტორიაც. იყვნენ და არიან საქართველოში მწიგნობრობის რაინდები. ისინი უანგაროდ ემსახურებიან მისი აყვავების საქმეს. მათ შორის ყველაზე უფრო თავდადებული არის **ზაქარია ჭიჭინაძე**. 50 წლის განმავლობაში მოღვაწეობს ეს რაინდი ქართული წიგნისა. როდესაც იგი ამ ასპარეზზე გამოვიდა, თითზე ჩამოსათვლელნი იყვნენ საქართველოში საზოგადოებრივი იდეებით გატაცებული პიროვნებები. **ზაქარია ჭიჭინაძე** თავდადებით შეუდგა უკეთილშობილეს საქმეს: მთელი საქართველო მოუენილია მის მიერ გამოცემულ წიგნებით. მან მრავალი ხელნაწერი პირველად გააცნო საზოგადოებას. მთაწმინდის უბნები კიდევ ინახავენ ლეგენდებს იმის შესახებ, თუ ვის ჭერქვეშ იფარებდა თავს ჩვენი დევნილი ახალგაზრდობა, რომელმაც შემდეგ სახელი გაითქვა ლიტერატურაში, პოლიტიკაში და სხვ. ჩვენ არ მოგვწყენდება ამ სახელების ჩამოთვლა: შიო არაგვისპირელი, სილოსიტრო ჯიბლაძე, რამიშვილი, ნოე ჟორდანია, ფილიპე მახარაძე, ეგნატე ნინოშვილი, ვაჟა-ფშაველა, ბაჩანა, თედორე რაზიკაშვილი, პოეტი პარმენ ცახელი, იოსებ დავითაშვილი, ნიკო მარი, ალექსანდრე ყაზბეგი, აკაკი წერეთელი, ანარქისტი ვარლამ ჩერქეზიშვილი. ამათი რიცხვი ასობით ჩამოითვლება. უფრო მეტია მათი რიცხვი, რომელთაც მიწერ-მოწერა ჰქონდათ **ზაქარია ჭიჭინაძესთან**: აკადემიკოსი მარი ბროსე, პროფესორი დავით ჩუბინაშვილი, პროფ. ილია ოქრომჭედლიშვილი, ალექსანდრე ხახანაშვილი, პატრი მიხეილ თამარაშვილი და სხვები.

„სამაჰმადიანო საქართველოში პირველად შეიქრა ქართული წიგნი **ზაქარია ჭიჭინაძის** წყალობით, იქ მშობლიური ენის აღდგენის საქმეს მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა მან. პირველს კუთვნის აგრეთვე წერილები ქართველ კათოლიკეების შესახებ და დაკანონება სიტყვისა: „ქართველი კათოლიკე“. მან პირველმა დასწერა ქართველი ისრაელების ისტორია, მეტად მნიშვნელოვანი წიგნები ოსების და ლაზების შესახებ. მას ეკუთვნის საქართველოში პირველი წერილი „კარლ მარქსზე“ მისი გადაცვალების გამო 1887 წელს. პირველმა ახსენა ახალი სახელები საქართველოში: პრუდონი, ლუი ბლანი, რომერტ ოუენი, სენ სიმონი, ფურიე. ის თანამშრომლობდა საქართველოს ყველა გაზეთში და მათში დაბეჭდილი მასალები გამოვა რამდენიმე ტომი. რიცხვი ამ გაზეთებისა უდრის რამდენიმე ათას ნომერს. **ზაქარია ჭიჭინაძის** კალამს ეკუთვნის ორას ორმოცდაათამდე წიგნი. ამ რიცხვში დაბეჭდილია მხოლოდ ას თოთხმეტი, დანარჩენი კი, მეტად ძვირფასი მასალა, ჯერ კიდევ დაუბეჭდავია. ძნელია ჯერ კიდევ დათვლა იმ ავტორებისა, რომლებიც ცალკე წიგნებად გამოიცნენ **ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ**. მან მოიარა მთელი საქართველო; იგი სხვა და სხვა კუთხეში ჰკრებდა ხალხურ შემოქმედების ნიმუშებს, ლეგენდებს, ზღაპრებს, ლექსებს. ქართული ჟურნალ-გაზეთები სავსეა **ზაქარია ჭიჭინაძის** ისტორიული წერილებით. ქართული ლიტერატურის კორიფეები გულწრფელ დაფასებას პოულობდნენ **ზაქარია ჭიჭინაძესთან**. წინად უცნობი და შემდეგში განთქმული სახელები ხშირად პირველად იბეჭდებიან **ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ**. **ზაქარია ჭიჭინაძე** ერთადერთი ადამიანია, რომელიც პირადათ იცნობდა ყველას, უძველესი ქართული ჟურნალის „ცისკარის“ თანამშრომლებიდან დაწყებული. იგი ერთადერთი ინახავს ძვირფას მოგონებებს ქართული წიგნის აღორძინებისას. იგი გაპიროვნებული ტრადიციაა ჩვენი მე-19 საუკუნის კულტურისა. იგი მუდამ სუნთქავდა ქართული წიგნის მალაზიების ჰაერით. მისი ტიპიური ბიბლიოფილის სახე მარად ანთებულია ქართული წიგნისადმი სიყვარულით. თვითონაც წიგნია ცოცხალი.

„დადგა დრო, როდესაც დაფასებულ უნდა იქნას ეს უბრალო, მაგრამ დიდი პიროვნება. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭო მოუწოდებს მთელ საქართველოს მხარეში ვალე მონაწილეობა მიიღოს ზაქარია ჭიჭინაძის საიუბილეო დღესასწაულში. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ საქართველოს საზოგადოებრივი აზრი ღიხს იქითაც და აქეთაც ენერგიულად გამოეხმაურება ჩვენს მოწოდებას და ეს იქნება უკეთესი თავდები ამ დღის ბრწყინვალედ ჩატარებისა.“

* *

პეტრე მირიანაშვილი (იხ. გაზეთი „ტრიბუნა“ № 138) ზაქარია ჭიჭინაძის შესახებ სწერს: „მეთვრამეტე საუკუნის ისტორიაში იმას უდრის ვახტანგ VI, მაგრამ უპირატესობა ზაქარიას ეკუთვნის მაინც. როცა ვახტანგ ქართული კულტურის საქმეში ხშირად მბრძანებელი იყო, როგორც მეფე, მაგ. სხვას აბეჭდინებდა წიგნებს და ზოგჯერ თვით მუშაობდა. როგორც მეცნიერი მწერალი, ზ. ჭიჭინაძე თვითონ იყო ამწყობი, თვითონვე ბეჭდავდა... და თვითონვე ავრცელებდა ხალხში.... არც ერთი საკითხი აღძრულა მწერლობაში ისეთი, რომ ზაქარია ჭიჭინაძეს ან წერილი არ ეძღვნას რომელსამე გაზეთში, ან ბინოგრაფია არ დაეწეროს იმ საკითხის გამო... ზ. ჭიჭინაძე ჩვენი ისტორიის ჭიჭიტანაშიაც ახერხებდა გაედვას და გამოქვეყნებას ისეთი ამბებისას, რომლის არსებობაც მანამდის არავის ეგონა. ასეთი იყო, მაგ., საკითხი ერეკლე მეფის და გიორგი XIII ის დროს საქართველოს რესპუბლიკის დაარსებისა, რომელსაც თაოსნობდნენ, სხვათა შორის, მაშინდელი კათოლიკე პატრები... ქართულ წიგნს იმაზე უფრო ენერგიული მეგობარი იშვიათად გამოსჩენია... სწორედ საკვირველია, როგორ ახერხებდა ერთი კაცი ამდენი წიგნების ბეჭდვას და გავრცელებას...“

პეტრე მირიანაშვილი კიდევ სხვა ბევრ ღვაწლს აღნიშნავს ზაქარია ჭიჭინაძისას და დასასრულ სწერს:

„რაც ღირს გადაუხადია ამ ქართველ კულტურ-ტრეგერს, დღეს ღიხინად უნდა შეეცვალოს, და ღიხინი იგი უნდა იქმნეს ზაქარიასთვის 50 წლის მოღვაწეობის იუბილე, რომელიც უნდა გადაუხადოს ქართველმა ერმა.“

* *

ბ. თავზარაშვილი (იხ. გაზეთი „ტრიბუნა“ № 142) სწერს: „არ არის არც ერთი ჰუმანიტარული მიმართულება საქართველოს ერის ცხოვრებაში, რომ ზაქარია ჭიჭინაძის კალამს არ შეესწავლოს და არ აეწეროს. განსაკუთრებით იგი ძვირფასია, როგორც ისტორიკოსი. წიგნები, რომლებიც ზაქარიას კალამს ეკუთვნიან და ასწერენ საქართველოს განაპირა კუთხეებს, ძლიერ საინტერესოა არიან. ოსეთი, ოდიშ-აფხაზეთი, სამუსულმანო საქართველო, მესხეთ-ჯავახეთი, არტანუჯ ლაზისტანი, ლივანა-შავშეთი, — ყველა ამის შესახებ ვრცელი მონოგრაფიები მოეპოვება ზაქარია ჭიჭინაძეს.“

„აუარებელი პოლიტიკური ხასიათის შემთხვევა ჩვენი ისტორიის უკანასკნელ (მე-XIX საუკ.) ხანის არენაზე, რომელნიც ჯერ კიდევ უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი იყვნენ ქართველ ფართო საზოგადოებისათვის, ისტორიის ენერგიულმა ებგურმა ყველასათვის ხელმისაწვდომი გახდა და მისცა საშუალება მოზარდ თაობას გაცნობოდა ერის ახლო წარსულს.“

„1804-6 წ.წ. მომხდარი პოლიტიკური აჯანყებანი დასავლეთ საქართველოში, 1812-32 და 1860 წლებში მომხდარი ამბები და შეთქმულებანი რუსეთის მონარქიული რეჟიმის წინააღმდეგ... შეისწავლა და გამოსცა ამ იშვიათი ენერგიის პატრონმა ადამიანმა.“

„დიდი პიროვნებაა ზაქარია როგორც ბიოგრაფი, დაუფასებელია იგი როგორც საქრის-

ტიანო, ისე კათოლიკური საეკლესიო მკლევარი. არ დაუტოვებია აგრეთვე ქვეყნის ისტორია. ქალთა საკითხებზედაც მუშაობდა იგი, მაგრამ რომელი ერთი უნდა ჩამოითვალოს...

„თუ ვისმეს სურს იხილოს ცოცხალი ენციკლოპედიისტი, გაეცნოს ცოცხალ ისტორიულ სურათს, პარადათ განიცადოს წარსული მოვლენა საქართველოს ცხოვრებიდან, მან უნდა გაეცნოს ზაქარია და მოისმინოს მისი დინჯი გონივრული სჯა და აზრიანი ბაასი.

„ამ მოკლე ხანში ქართველ საზოგადოების წინ წარსდგება ზაქარია ჭიჭინაძე, ქართველი ხალხი სიყვარულის გვირგვინით შეამკობს მის მოხუც სახეს, მის სპეტაკ შუბლს“.

*
* *

რ. კ. გაზეთ „კომუნისტ“-ში (№ 40) სწერს:

„ქართველი მკითხველი, რა წრესაც უნდა ეკუთვნოდეს ის, კარგათ იცნობს ზაქარია ჭიჭინაძეს, როგორც ქართული წიგნის გამომცემელს და გამავრცელებელს. მისი იუბილე, ეს იუბილე იქნებოდა ქართული წიგნის, ვინაიდან ის ჩვენში ერთად-ერთი კაცი არის, რომელმაც 20—30 წლის განმავლობაში მარტოდ-მარტომ იკისრა ქართული წიგნის სისტემატურათ გამოცემა და მისი გავრცელება ხალხში. ის ნამდვილი პიონერია ამ საქმის და თუ ქართული წიგნი მთავარი იარაღია ჩვენი მუშა ხალხის გათვითცნობიერებისათვის, მაშინ ზაქარიას მოღვაწეობაც ღირსია დაფასების და პატივისცემის ქართველი მუშათა კლასის მხრიდან...“

„რუსეთის „60-იანი და 70-იანი“ წლები ჩვენებურათ 80-იანი წლებია, ეს ჩვენებური უტოპიური სოციალიზმის ხანაა. და აი ამ ხანაში გამოდის ზაქარია ჩვენში ქართული წიგნის გამომცემლათ და გამავრცელებლათ. ის ამ დროს პირველი შეიქრა ტფილისის მუშახელოსნებში, რომელთა შორის, როგორც თვითონვე ამბობს, „ჩვენებური პატრიოტიული წიგნის გავრცელება მოინდომა“, ვინაიდან ის მაშინ მისივე სიტყვით, „დიდი პატრიოტიყო“. მაგრამ მალე შენიშნა, „რომ მუშა-ხელოსნებს პატრიოტობა არ აინტერესებდათ, არამედ სოციალისტური აზრები“. ამიტომ მან „აღლო აულო ამ მოვლენას და მუშა-ხელოსანთა ერთი წრე შეადგინა“, სადაც ის სოციალისტური შინაარსის წაგნაკებს კითხულობდა და რუსის სოციალისტ-რევოლიუციონერების და ევროპის სოციალისტების ცხოვრება აზრებს აცნობდა.

„საყურადღებო არის ის გარემოება, რომ მან ამ წრეში მეცადინეობა თავად ილ. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობით“ და „კაკო ყაჩაღით“ დაიწყო, ხოლო შემდეგ მალე გადავიდა რუსის და ევროპის სოციალისტთა ნაწერების გაცნობაზე.

„ამ წრის ერთმა მუშამ, მიხეილ მეტეხელმა ხელნაწერი ჟურნალიც დაარსა, რომელსაც სახელათ „მუშა“ უწოდა და რომლის №№ ჩვენებური ცნობილი ანარქისტის ვარლამ ჩერკეზიშვილის მეოხებით მხოლოდ ბერლინის მუზეუმში იპოვება...“

„არაა ისეთი საყურადღებო წიგნი რუსული და ქართული, რომელსაც ზაქარია არ გაცნობოდეს.

„ზაქარია გაეცნო მრავალ ძველ ხელნაწერს.

„ზაქარიას 50 წლის განმავლობაში ქართული წიგნებით დატვირთულს ვხედავთ საქართველოს ყველა კუთხეში, სადაც ის ამ წიგნებს თითქმის მუქათათ ავრცელებს.

„მას ვხედავთ საქართველოს ისეთ მივარდნილ განაპირა კუთხეში, როგორიც არის აჭარა, სადაც ის პირველი ცდილობს გაავრცელოს ქართული წიგნი, სადაც ის ამ მიზნით მაჰმადიანობასაც ეცნობა და ამ სარწმუნოების წიგნებსაც ქართულ ენაზე ავრცელებს.

„ქართული წიგნი, — აი რა იყო და არის ზაქარიას სატრფიალო საგანი და ამ საგანს შესწირა მან თავისი ახალგაზრდობა. დღესაც, ღრმა მოხუცების ჟამს, ის დაუზარებლათ, თავდადებით განაგრძობს თავის გზას: ქართული მწერლობის სამსახურს.

„ის ცოცხალი მატყანა ჩვენი მწერლობის და ვისაც სურს გაიგოს ჩვენი აზროვნების განვითარების ისტორია, ის ზაქარიას ვერ აცდება, მან უთუოთ მას უნდა მიმართოს მისი მასალით.“

გიორგი მთავარი

„ამიტომ ის ჩვენთვისაც ძვირფასია და ვუსურვებთ მას დღეგრძელობას“.

კობა — ია.

თედო რაზიკაშვილი.

მიმდინარე წლის 19 იანვარს, — ნათილდება დღეს, — ქ. გორის მახლობლად, სოფ. ხელთუბანში მოჰკლეს ქართველი მწერალი თედო რაზიკაშვილი.

თედო რაზიკაშვილი მესამე ძმა იყო მგონების ვაჟა-ფშაველასი და ბაჩანასი. მარტო ამ სახელების ხსენებაც საკმარისია, რომ ქართველმა მკითხველმა მოიგონოს თედოს ვინაობაც. თედო ერთგული მსახური იყო იმ დიად ქართულ-ხალხოსნურ წმინდა და ფაქიზ პოეზიისა, რომელიც ასე ძალუმაღ და იმედინად მოსჩქეფდა ვაჟას კალმიდან, ასე თავისებურად ყალიბდება ბაჩანას ჩანგში და ასე ვაჟაკურად ჟღერდა თედოს ლექსებსა და მოთხრობებში.

გაიხსენეთ თედოს მშვენიერი, სიმბოლიური მოთხრობა „ფითრი“, მისი ლექსები „ნიკორა“, „მცხეთის ნანგრევებზე“, რამდენიმე ათეული სხვა მისი ლექსი და მოთხრობა, დაფანტული ჩვენ ჟურნალ-გაზეთებში: გაიხსენეთ მის მიერ დიდის გულმოდგინებით შეკრებილი ხალხური სიტყვიერების ნიმუშები (ლექსები, ანდაზები, არაკები, ზღაპრები), ეს ფასდაუდებელი მასალა ჩვენი ლიტერატურისათვის და დამეთანხმებით, რომ ქართულმა მწერლობამ დაჰკარგა დიდი მოამაგე, ნიჭიერი და თვალსაჩინო მუშაკთაგანი და დაჰკარგა იმ დროს, როცა თედო წელში გასწორდა ქონებრივად, დამწიფდა გონებრივად და გამოიწაფა ცხოვრების სიდუხჭირესთან ბრძოლაში.

თედო ჯერ კიდევ ჯან-ღონით აღსავსე ვაჟაკი იყო, გულგაშლილი, ვით ყვავილებით მოქარგული მდგორო საქართველოსი, მზიარული, ვით მთის ნაკადული და მედგარი, ვით სალი კლდე ფშავეთისა, — თედოს მამეულისა!

მოჰკლეს თედო! მოჰკლეს ქართველი მწერალი! ვინ? რათა? რისთვის? — აი ის საკითხები, პასუხი რომლებზედაც თვალწინ გადაგვიშლის ქართველი მამულიშვილის ბედსა და ყოფნას, საზოგადოდ, და თედოს სიმწარით დასრულებულ დღეებს, კერძოდ.

ამ ოცდა ცხრა წლის წინად თედომ წარჩინებულად დაასრულა გორის საოსტატო სემინარია და, ქართველი მშრომელი ხალხისადმი სიყვარულით გატაცებული, დადგა სოფლის მასწავლებლად ხელთუბანში.

იმ დღიდან დაწყებული, ვიდრე უღირსებმა ხანჯლით გული არ გაუპეს, თედო არ მოშორებია ამ სოფელს. აქვე შეიერთო სომეხი გლეხს ქალი ცოლად (ხელთუბანში ძველთაგანვე ქართველებთან ერთად სომეხებიც სახლობენ), აქ შეიძინა პატარა მამული და თავისი დაუღალავი შრომა-გარჯილობით ააყვავა და გაამშვენიერა როგორც თავისი სახლ-კარი, ისე მთელი სოფელი. ხელთუბანი: თედო იყო მაგალითი და დამრიგებელი გლეხკაცობისა, მათში წაგნის შემტანი, მათი თვალის ამხელი. მთელი მეჯვრისხევის მიდამო მადლობითა და პატივისცემით იხსენიებდა მას.

რწმენით იგი იყო სოციალისტ-ფედერალისტი: კალმით — ხალხოსანი მწერალი, მოქმედებით — დაუღალავი მუშაკი, სიტყვა-პასუხით — მეტყველი, ზრდილი და თავაზიანი, ჰურ-მარილით — საუკეთესო მასპინძელი, ვაშაკობით — გულადი და მოურიდებელი, ვით ბირიმის ტყვია: სამშობლოს არავის შეაგინებინებდა, გლეხ-კაცს არავის დააჩაგვრინებდა.

შეიძლება ამისი ბრალიც იყო, რომ მას ჰყავდი ორი მოსისხლე მტერი: რუსის პოლიცია და სოფლის ქამიები.

1906—7 წლებში, დიდი რეაქციის დროს, დამსჯელმა რაზმმა ზარბაზნებით დაიწყო სახლ-კარი, თითონ თედო კი შეიპყრო და წამების შემდეგ, გააციმბირა. ჩრთილოეთიდან დაბრუნებისას თედო გულგაუტეხლად შეუდგა მუშაობას და რამდენიმე წლის ტანჯვა-ვაება-წვალების შემდეგ ისევ ააგო სახლი, მოაკეთა მამული, გაიჩინა ფუტკარი, გააშენა ხეხილის ბაღი...

ქართველ მკითხველსა და ქართველთა ცხოვრების მკვლევარს, ალბად, კარგად მოეხსენება, რომ ასი წლის მონობამ, რუსეთის ცარიზმის დროის უკუღმართად აგებულმა სკოლამ და ეკლესიამ, სასამართლომა და ყაზარმამ, დევნამ ყოველივე ქართველურისამ ბევრი ქართველი გადაგდო თავანკარი ქუთიდან. გარდა ამისა, ვოსტოგოვების და მისი მიმყოლების გერაგმა პოლიტიკამ და სიძულვილმა საქართველოსადმი, აამღვრია საქართველოში, —ნამეტნავად ამერეთში, —ძველთაგანვე შემოხიზნულ ხალხთა ახალგაზრდობის გულ გონება და დღეს ქართლის ის სოფლები, სადაც სცხოვრობენ ოსები თუ სომხები, საუბედუროდ ჩვენდა, თითქმის ორ მოპირდაპირე ბანაკა გაყოფილან.

თედო რაზიკაშვილი სასტიკი და უღმობელი მამხილებელი იყო ყოველივე უსამართლობისა სოფლად, მოუტრიდებელი მღვწელი იყო იმ ნაძირალებისა, თუ ცხვრის ტყავში გახვეულ მგლებსა, —სულ ერთია შინაურებისა თუ გარეულებისა, —რომელნიც ასე უდიერად ატყუებენ და სჩაგრვენ ჩვენს გლეხკაცობას.

აი, ასეთმა მგელ-კაცებმა თუ ნაძირალებმა მოჰკლეს თედო რაზიკაშვილი და მოჰკლეს იმიტომ, რომ შურდათ მისი სიკეთე, თვალში ეკლად ეჩხირებოდათ მისი ქომაგობა ბეჩავ გლეხკაცობისადმი.

ამ უკანასკნელ დროს რამდენჯერმე დაჰპარეს თედოს წვრილ-ფეხობა, სკები, დაუწვეს თივა, ემუქრებოდნენ სიკვდილით...

თედომ დაიჭირა თავისი ქურდები და გადასცა სოფლის ხელისუფლებს, მოსაკლავად დამხდამებს კი ჯოხით ზურგი აუჭრელა: ვაჟაკი იყო თედო, მკლავ მაგარი, ღონიერა, გულადი, ვაგლახათ ვერავინ რას დააკლებდა, მაგრამ...

დრო შეუჩიეს...

19 იანვარს თედო სტუმრად იყო მეზობლისას. ნასადილევს, შინ რო ბრუნდებოდა, სოფლის სამმართველოს კარებთან ერთმა მისგან მხილებელთაგანმა ჩხუბი აუტეხა და მეორე მიიშველია. თოფიც კი ესროლეს მოსაკლავად, მაგრამ ააცდინეს. მაშინ თედომ იძრო რევოლვერი, ერთი მძიმედ დასჭრა და მეორე კი იქვე დააწვინა უსულოდ.

არ გასულა ორი-სამი საათი, რომ თედოს მიერ მოკლულისა და დაჭრილის ნათესავები მიიჭრნენ თედოსას, გაბაწრეს იგი, შეათრიეს ერთს ბოსელში და იქ დახანჯლეს (გვამს აღმოაჩნდა სამოცზე მეტი ჭრილობა).

ყველაფერი ეს გამოიძია ცენტრალურ მთავრობის მიერ საგანგებოდ დანიშნულმა კომისიამ და ჯერ-ჯერობით ოთხი კაცი დაატუსაღა, ოთხივე ადგილობრივი სომხები.

ასე უბედურად დაუბნელეს მზე იმას, ვინც მთელი სიცოცხლის განმავლობაში შესტრფოდა ხალხის ბედნიერებას, ვინც დაუღალავად ამეტყველებდა ენას და აკენესებდა ჩანგს ხალხის გამოსაფხიზლებლად, ვინც თავისი გრძნობა და ფიქრი შესწირა მაშვრალთა და ტვირთ მძიმეთა გაადამიანებას.

არ დაუფასდა თედოს ამაგი სიცოცხლეში, სამაგიეროდ მას ახლა გლოვობს ყველა ქართველი. ღირსეული პატივი სცა მას სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭომაც: დროისა და გარემოების შესაყერი დიდებით გადმოასცნა თედოს ცხედარი დედა ქალაქში და მწერალთა პანთეონში, თავის სახელოვან ძმის ვაჟას გვერდით, მიაბარა სამშობლო მიწას.

ვანისვენე, ძმო თედო, სამარადისოდ... მოვა დრო და ქართველი ერი—შენი მადლიერი ქართველი ერი—უფრო განადიდებს შენს სახელს.

მიმდინარე წლის თებერვლის სამს პარტახტიანი ტიფით გარდაიცვალა მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ლეო იაზონის ძე ნათაძე.

სწორედ იმ დღეებში იგი ხელოვნების სასახლეში აპირებდა საჯარო მოხსენების წაკითხვას შემდეგ თემაზე: „რითმის პრობლემა ქართულ პოეზიაში“. განცხადებები უკვე დაბეჭდილი იყო და საზოგადოება ელოდა მის სიტყვას, მაგრამ განსვენებულმა ეს სიტყვა თან ჩაიტანა ცივ სამარეში.

ლეოს სიკვდილმა მწუხარების ბურუსში გაახვია ყველა, ვინც-კი მის მოღვაწეობას იცნობდა. იცნობდა-კი ბევრი, ძალიან ბევრი, თუ პირადათ არა, გაგონილი მაინც ჰქონდა ხალხისათვის თავგანწირული მებრძოლის სახელი. ლეო ნათაძეს იცნობენ როგორც მწერალს, ავტორს კრიტიკულ წერილებისას, იცნობენ, როგორც საქართველოს დამფუძნებელ კრების თვალსაჩინო წევრს, იცნობენ მას საზოგადო მოღვაწეობის ყოველ დარგის ასპარეზზე. ლეოს ასე უდროოდ სიკვდილი დიდი დანაკლისია ქართველობისთვის. ვინ იცის, რაოდენი ბრწყინვალე ფიქრი, რაოდენი პერსპექტივა მოჰყვება ასე შეუბრალებლად, ასე უდროოდ და დაუნდობლად სიკვდილის საზიზღარმა ცელმა...

დ. ქასრაძე

„ვინ არის დამნაშავე?“

ნინო ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის დამნაშავე“ არ ყოფილა ჩვენი თეატრის რეპერტუარის მუდმივ სტუქმრად, თუმცა კარგი ათეული წელია, რაც დაწერილა და დაბეჭდილა კიდეც. ეს მაუწყებელია მხოლოდ იმისი, თუ როგორ ნაკლებად ვაფასებთ ჩვენს ეროვნულ შემოქმედებას, როგორ უბრალოდ ვკმაყოფილდებით ხშირად უცხოელ მწერალთა დრომოქმული პიესებით. ტირილი კი ვიცით, რომ „ახალი არა იწერება რაო.“ ნინო ნაკაშიძის პიესა კი ღირდა ემაღა, რომ რამზის სინათლის ღირსი ყოფილიყო ყოველ წლიურად.

ვერ ვიტყვი, რომ პიესა ნ. ნაკაშიძისა სავსებით აკმაყოფილებდეს თანამედროვე თეატრის მოთხოვნილებას, მაგრამ მასშია ბევრი რამ ინტიმიური, დრამატიზმით სავსე სცენები, ვნებათა განცდანი, რომელნიც პირდაპირ ყოველდღიურ ჩვენი ცხოვრებიდან ამოუგლეჯია ავტორს.

მიუხედავად გურიის ცხოვრებიდან გამოკრეფილ ქაჩქახა ფერადებისა, ადგილობრივი ცხოვრების გამუჭებული კოლორიტისა, თვით ადგილობრივობის ილლიუზიებისა, ამ ნაწარმოებში ჩაქსოვილია საკაცობრიო აზრებიც, რაიც უფრო მეტად აღრმავებს და აფართოვებს თვითონ პიესის მნიშვნელობას. თითქმის ყველა ტიპი დასრულებულია. განსაკუთრებით ზედმიწევნითია აზნაური ყარამან გერგილაძე და სალიხე. მიუხედავად იმისა, რომ პიესა ნატურალურია, მასში ხელოვნურად ობობას ქსელსა ჰსქოვს ბედისწერა. ეს განყენებული ცნება, რომელსაც მხოლოდ ისტორიულს ან და ლეგენდარულ შორეულ გმირებს თანა ადევნებდნენ ხოლმე სოფოკლეს—ევრიპიდეს თუ შექსპირ—კორნელ—რასინები. სეხნია ავტორმა რელიეფურად ამოჰკვეთა ბედისწერის შემადრწუნებელ პერსონაჟად, რომელიც მაშინაც კი ზარსა გცემთ, როცა სდუმს. ამ მხრივ ეს ოჯახური დრამა მაღლდება ჩვენს დღეში, ივისი სერიოზული განზრახვებით, აზრთა ჩაქსოვით, მოქმედ პირთა სულიერ ძალღონის აჭიმვით და დრამატიულ კოლიზიის გარდატეხით, რასაც მივყევართ მეტისმეტად სამწუხარო, მაგრამ საბედისწერო აუცილებლობამდის.

რა თქმა უნდა, პიესას ახლავს დეფექტები, მაგრამ ყველა ეს მეორე ხარისხოვანია. მაგალითად, ავტორმა გაგვინახევრა არსენასი და ფატის დამოკიდებლება. ჯერ კიდევ სიკო არ

იყო წასული ამერიკაში, რომ ფატი მოსვენებას არ აძლევდა არსენა. შემდეგ ფატი დააბრუნა ფარულ გრძნობით შესციცინათელებდა და თუ „იყავ ნება შენი“ დაგვიანდა მისი იმიტომ, რომ ცოლქმრობის მორალი აკავებდა. ამ ფარულ გრძნობას ხომ ნილაბი უმაღლესად ჩამოეცალა, როცა სატრფიალო საგანს ხიფათი მოელოდა. აქ ფატი აღმაღლდა და კოცნით დაადასტურა ბუნების გვირგვინოსნობა. და მართლაც, ცოლ-ქმრული სიყვარული ხომ მაღალი გრძნობაა და პატივსადებიც. მაგრამ ლიტერატურაში—როგორც ცხოვრებაში, მას ისეთი გამოძახილი არ მოუპოვებია, როგორც მეორე ჯურის ვნებას, როცა სიყვარული თავისუფალია და კანონმდებლად ერთად ერთი ბუნება მღვდელმსახურებს. დადგმის მხრივ რეჟისორს წუწუნავს საბაბი მისცემია ერთხელ კიდევ თავი ესახელებინა თვისი ულტრა რეალისტობით. განსაკუთრებით მას ბადალი არავინა ჰყავს მასსიურ სცენების დადგმაში.

აღმასრულებლებში ფატი როლს ასახიერებდა ვერიკო ანჯაფარიძე. იქნება ნამდვილად ითქვას, რომ ანჯაფარიძე ამ როლებისთვის არაა დაბადებული. ქართულ სცენას მან აჩუქა უბიწო იაუმას ბრინჯაოს მედალიონი და მით საძირკველი ჩაუყარა ჩვენს თეატრის იმ მომავალს, როცა ჩვენ გაზრდილნი, თამამად შევძლებთ მეტერლინკის პიესების გამზეფურებასაც ანჯაფარიძე იაუმამ უნდა გვაჩვენოს და-ბეატრისა, სელიზეტი და საზოგადოდ ყველა ისეთი პერსონალები, რომელნიც მთვარის სხივებით სინაზისა და გრაციის ქსოვილს წარმოადგენენ ფატიისთვის კი ჩვენ გვყვანან სხვა მსახიობნი. ნაზსა და ეთეროვანს ტლანქი რეალობა კი არა, არამედ ნოვალისის ცისფერ ყვავილის სურნელთა ფრქვევა შევფერის... სალიზე—წუწუნავს ასული პირდაპირი პოვნაა, შეძენა ჩვენი თეატრისთვის სასურველ ძალისა. გურული დედის ტიპი სრულმომხატულობით ისე დაამთავრა, რომ გადაჭარბება არასფერში არ დასტყობია.

ასეთივე სრული და ზედმიწევნით ჩამოქანდაკებულ იქმნა აზნაური ყარამან გერგილაძე ჟორჟოლიანის მიერ. არ ვიცი, კიდევ შეიძლება მაზე უკეთესი სახიობა, რომ მიეცათ გაქსუებული აზნაურიშვილის ასეთი საუცხოვო პორტრეტი? განსაკუთრებით შედეგად უნდა ჩაითვალოს სურათი ხელშეკრულობაზე ხელის მოწერისა, აქ ჟორჟოლიანი პირდაპირ ფენომენად იქცა. სიკოს როლს ვასაძე ასრულებდა მისი მდიდრული და დრამატიული ხმა სასურველ მომავალს უქადის მსახიობს. მართალია, როლი მას საკმაო ასპარეზს არ აძლევდა ნიქის ფრთის გასაშლელად, მაგრამ რაც იყო, ყოველისფერი მგზნებარე ჩარჩოში ამოჰკვეთა.

კორიშელის სეხნია უფრო საუცხოვო ხორცშესხმულობა იქნებოდა ბედისწერისა, რომ მისი ბაბუა უძრავობას აღმატებოდა მისტიურ სამოსელით შესული ხმის ამოღებით.

არსენა ავტორის მიერ ფრთა შეკვეცილია და ლორთქიფანიძესაც არ ჰქონია დიდი გასაქანი, რომ ნიქის უტყუარობაში დავერწმუნებინეთ.

პიესას წვრილმანი პერსონაჟებიც ახლავან. საზოგადო ფონზე მათი გამოჩენა სასურველ მოლიანობას აღწევდა, რაიც ერთხელ კიდევ რეჟისორის ნიქს ზედმეტ პლიუსად უნდა ჩაეთვალოს...

„ხომალდი“, ყოველთვიური
სახელოვნო-სალიტერატურო
ჟურნალი. № 2. იანვარი 1922

„ქეშმარიტი რეალიზმი“ ესაა საფუძველი, რომელზედაც „ხომალდის“ გარშემო თავმოყრილ მწერლებს სურთ ააგონ ახალი ლიტერატურული შენობა. ჩვენ არ შეგვიძლიან, არ მივე-სალომოთ ასეთ დასაწყისს. ჩვენ ხაზს ვუსვამთ იმ გარემოებას, რომ მხოლოდ ამნაირი დიფერენციაციით არის შესაძლებელი ჩვენი პოეზიის საბოლოო გამარჯვება.

საჭიროა სასტიკი თვალყურის დევნება, რათა ქეშმარიტი რეალიზმი არ დაეშვას უბრალო ტლანქ რეალიზმამდე. მაგრამ სრულიადაც საჭირო არ არის ქეშმარიტი რეალიზმის დასასა-ბუთებლად ნიცშესა და ანდრე ბელის ციტატების მიშველება, არ არის აგრეთვე საჭირო მაინცა და მაინც „ქვეყნის ოპტიმისტურად შეცნობა“, არც „დინამიური აქტუალობა“, არც ასეთი აბსურდის თქმა: „ჩვენ შემოქმედებაში პსიქიურ ძალთა კონფლიქტი არ გადადის მისტრიციზმის პასიურ ქვრეტის ბურუსში, არამედ პოულობს ჰარმონიულ სინტეზს დაგუბე-ბულ ენერგიის გაშლაში“, ერთი სიტყვით, „ხომალდისთვის“ უკეთესია უფრო გასაგები ენით ილაპარაკოს, უფრო ნათელი იდეოლოგია იქონიოს, და ერთი წამითაც არ უნდა და-ივიწყოს მეორე მხარე: შესაძლებლობა მრავალგვარ ავანტიურისა. ხდება ხანდახან, რომ ლიტერატურულ მიმართულებების ახსნაშიაც საჭიროა დიპლომატიური ხრიკების გამოყენება: იხრებიან აქეთ, იხრებიან იქით, და ბოლოს არა რჩება-რა.

ჟურნალის ამ ნომერში მოთავსებულია ხარიტონ ვარდოშვილის ოთხი შედეგური „ლოცვა უბედურთათვის“, „ღმერთო ხსენებაზე“ „შეშლილი წელი“ „ღამე—მაღალი კუბო“. ხარი-ტონ ვარდოშვილი წარმომადგენელია საქართველოში იმ პლეადის, რომელთა გრძნობიერი მოტივი არის „ცხოვრების ღამითი მხარე“. (Ночная сторона жизни). ასეთი იყო ედგარპო თაფისი „ყორანი“-თ. ყველაზე მეტ ყურადღებას იქცევს მისი ლექსი „ლოცვა უბედურთა-თის“. სამწუხაროდ, ადგილი ნებას არ გვაძლევს აქვე მოვიყვანოთ ეს ლექსი. იგი დაწე-რილია 1920 წელს და არის პოეტის ერთი საუკეთესო ლექსთაგანი. გზა ხარიტონ ვარდო-შვილისა არის სწორი გზა.

ლეო ქიაჩელის „სამკაულები“ დაწერილია მეტად ოსტატურად და ლეო ქიაჩელის დამა-ხასიათებელი სტილით. „სამკაულები“ მართლაც საუკეთესო სამკაულია „ხომალდისა“. ამ ნაწარმოებით ავტორს შეუძლია იამაყოს, რადგან იგი დაამშვენებდა ქართულზე უფრო მდიდარ ლიტერატურასაც კი. მას მოაწერდა ხელს ყველა დიდი მწერალი სრულიად თამა-მად.

„სამკაულების“, კითხვის დროს გაგონდება პოეტი; მარადმეოცნებე უმშვენიერესს ქალზე იხედვით, როგორც წარმოდგენილი ჰყავს მას. მას მაჩად ესიზმრება ლაურა, ბეატრიჩე, მერი. მისი დუღაცინა მუდამ განირჩევა სიშორით, მიუწდომელობით, და პოეტი მუდამ დამა-რცხებულადაა, როგორც კი სინამდვილე უახლოვდება მას. უკანასკნელ სურათში პოეტი ურიგდება იმ სულიკოს, იმნაირ სულიკოს, როგორც ცხოვრებამ მას მოუვლინა. „მშვენი-ერების სამკაულია უმანკოება, ამოობს ქალი; ხოლო ათას უმანკოებისა და ათიათას ქალ-წულობის ყვავილის თუ გინდა საუკუნიანა ცხადება ვერ შეედრება ნამდვილი ტანჯვის წა-მიერ გაელვებასაც კი. დიად, გულმკერდს მიმკობს არა როგორც ოდესღაც, კოკორი ვარდის არამედ, ხედავ, სისხლიანი ნაფეხური ქუჩის ტლანქი ფეხისა... მაგრამ ჩემში ცეცხლი ანთია, პოეტო“. და პოეტს ესმის ხმა, რომელიც აქამდე არ სმენია, და დიადია განცდის შეგ-რძნობით, დაეშვება მუხლზე ქალის წინ.

ეს პიესა უსათუოდ უნდა წაიკითხონ ქართველმა რეჟისორებმა. მისი დადგმა მეტად დიდი

ეფექტებით შეიძლება. და უსათუოდ კვალწაუშლელ შთაბეჭდილებას მოახდენს ეს ლექსი.

„ხომალდის“ ამ ნომერში მოთავსებულია ობოლი მუშის ექვსი ლექსი ერთი სათაურით: „მთებში“. პოეტი, შეგნებით რევოლუციონერი, არა მარტო ლექსებში ახსენებს სისხლის ფერ ღროშებს, მედგარ ბრძოლას, წითელ ტალღებს. ყოველივე ეს მან განიცადა პირად ცხოვრებაში. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რევოლუციონურ მოძრაობაში, თავისი უკეთესი, იხალგაზრდა დღეები მეტეხში გაატარა. მთელი წლობით ციხეებში ყოფნამ წაუშლელი კვალი დასტოვა მის პოეტურ სულში.

„სისხლიან ტალღებში, სისხლისფერ ალამით
იბრძოდა განწირვით მამაცი მხედარი“.

ეს თავგანწირული მხედარი მას არადროს არ ავიწყდება.

ოჰ, მთებო თქვენ იცით ამ გზების სიშორე,

სად ბწყინავს უკვდავი სულის მზე ნეტარი.

რომ გაჰრეს ცხედართა სიშორე,

და აღსდგეს კვლავ ჩემი მხედარი!

არის მომენტები ღრმა მწუხარების...

მაგრამ პოეტი უფროხილდება თავის რწმენას, ეშინია არ დაკარგოს იგი.

„რწმენაში სული აშუქოს, მეტი არა მინდა-რა.“

ობოლი მუშა „ხომალდის“ უპირველესი თანამშრომელთაგანია, უიმისოდ წარმოუდგენელია ეურნალი.

დევნა შენგელაის „შემოდგომის ბინდები“ ცხადი მაჩვენებელია ავტორის უფაქიზესი სულისა. დევნა შენგელაია პოეტია ნუანსების. შემოდგომის მელონხოლია გადმოცემული აქვს ნელი ზაზები. ნაღვლიანი, ცისფერი პავილიონი, ტყეში შეშის პობა, იქვე ნახევრად დახეული და დამპალი ბონბონიერი და სხვ. დევნა შენგელაისაგან ჩვენ ველით კიდევ უფრო უკეთეს ნაწარმოებს.

პოეტს იასამანს აწერილი აქვს ტფილისის საღამო:

და ზარებს რეკენ მწუხარზე შეეტევით,

ქალაქს სავსებით მატვია ძალა,

გამოეთხოვა სხივი მთაწმინდას,

სერებით ბინდი გადმოიშალა,

აენთო გმირთა ნაძალადევი,

ჩაჰქრა მეტეხი—სთვლეს ნარიყალა

იასამანი საკმაოდ ცნობილი პოეტია, სამწუხაროდ ჯერ არ გამოსულა არც ერთი იმის წიგნი, რომლითაც კართო საზოგადოება გაეცნობოდა მას.

გიორგი ქუჩიშვილის ერთი ნოველა და ერთი ლექსი უთუოდ დაწერილია უკანასკნელ ხანში; საქართველოში არ მოიპოვება არც ერთი პოეტი, რომლის ტემპერამენტი უთანაბრდებოდეს ქუჩიშვილისას. აუდიტორია ტაშისცემით გრგვინავს, როცა სცენაზე ჩნდება გიორგი ქუჩიშვილი, მქუხარე მომწოდებელი მისი ხმა არაჩვეულებრივ სიმძლავრეს იჩენს:

ფრიალო კლდეთა მძლავრო არწივო,

მეფე არწივო, ფრიალო კლდეთა!

მის. ბოჭორიშვილის მინიატიურა „ბარათი“ მშვენიერი ენითაა დაწერილი. მის. ბოჭორიშვილი ავტორია მრავალ ნოველა-მოთხრობისა. მის კალამსავე ეკუთვნის უამავი ნათარგმნი მასალა უცხო ლიტერატურიდან. გამოცემულია მისი მოთხრობების ტომი 1914 წ. ხოლო ამ ორი კვირის წინად გამოვიდა მისი მოზრდილი ნაწარმოები: „მეტეხი.“ ყოველივე ამითი ავტორმა მოიპოვა სახელი სერიოზული, დინჯი ბელეტრისტისა. ხომალდში მოთავსებული მინიატიურა ერთხელ კიდევ ამტკიცებს, თუ რა გრძნობით, რა იდუმალი გულისტკივილები სწერს ეს ავტორი თავის ნაწარმოებს: „სწერე სისხლით“—ამბობდა ნიცშე. საქართველოში სამოქალაქო მოტივების რევოლუციონური პოეზიის ღირიქორს იროდიონ

ვედოშვილის შემდეგ იყო და არის ვარლამ რუხაძე. ვარლამ რუხაძე დიდად პოპულიარული პოეტი ღმრთისმეტყველი, იგი ნამდვილი, ქეშმარიტი რეალიზმის წარმომადგენელია. უკანასკნელი განხილული სხვა მიმდინარეობათა გავლენასაც, იგი უმღერის მზეს, ცისკრის ვარსკვლავს და სხვ. ვ. რუხაძის უკანასკნელი ლექსი „ხომალდში“ საყურადღებოა მის პოეზიაში.

მიხეილ ბოჭორიშვილი. „მეტეხი“. ტფილისი 1922 წ.

სუფთად, მშვენიერად გამოცემული ნაწარმოები მ. ბოჭორიშვილისა იწყება ასეთი შეწირვით: „თქვენ, რომელნიც ყმაწვილურ გატაცებით დაიფერდით წამების კოცონზე. თქვენ, რომელთა წმინდა ხსოვნა არ ამეტყველდა უკვდავ ლეგენდებში... მიიძღვნით ეს სტრიქონები.“ დარწმუნებული ვართ, დიდის სიამოვნებით წაიკითხავენ ყველა ისინი, რომელნიც მხედველობაში ჰყავს მიხ. ბოჭორიშვილს, უკანასკნელს ნაწარმოებს ჩვენი ავტორისას. წიგნი დაყოფილა. თავებად, და თვითეულ ნაწილს ამშვენებს შესაფერისი ციტოტები უკვდავი ავტორების: აქ არის გოეტე, ნიცშე, სიტყვები აპოკალიპსიდან და სხვ. „მეტეხი“ მიხ. ბოჭორიშვილის სისხლით დაწერილი ამბავია. იგი საუკეთესო წიგნია ამ ავტორისა წიგნი შეიცავს 64 გვერდს და ღირს მხოლოდ 30.000 მანეთი. წიგნს ამშვენებს უცნობი მხატვრის საუცხოოდ შესრულებული ყდა მეტეხის-სილუეტით.

ხელოვნების მატიანე

საქართველო

ზაქარია ჭიჭინაძის იუბილე. მოხდა ქართულ კულტურულ დაწესებულებათა თათბირი, რომელზედაც გადაწყდა იუბილეს გაიმართოს სახელმწიფო ოპერის თეატრში 23 აპრილს. იუბილეს ფართო ხასიათი მიეცემა. მწერალთა კავშირის კომისია, რომელშიაც მიწვეულ იქმნენ აგრეთვე მსცოვანი მსახიობი და დრამატურგი ვალერიან გუნია, შალვა დადიანი, იუზა ზარდალიშვილი და სხვანი, ამ ჯამად დიდ მუშაობასა და მზადებაშია. იუბილეს შესახებ ერთი მოწოდება უკვე გამოიცა, მეორე ამ დღეებში გამოვა დაბა-ქალაქებში გასავრცელებლად. გადაწყვეტილია აგრეთვე იუბილესთვის გამოიცეს ზაქარია ჭიჭინაძის ვრცელი ბიოგრაფია. მხატვარმა მოსე თოიძემ უკვე დაამზადა დიდი პორტრეტი ზაქარია ჭიჭინაძისა ფერადი საღებავებით.

ზაქარია ჭიჭინაძის დაუბეჭდავი წიგნები. ზ. ჭიჭინაძეს გამოსაცემად დამზადებული აქვს 50 წიგნამდე, სადაც მრავალი ისტორიული მასალაა მოქცეული. არც ერთი წიგნი დღემდე არ დაბეჭდილა.

გრიგოლ ჩარკვიანი. ტფილისში გარდაიცვალა მწიგნობარი და მოღვაწე გრიგოლ ჩარკვიანი. განსვენებულის მოღვაწეობა მეცხრამეტე საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედს ეკუთვნის. ზაქარია ჭიჭინაძესავით გრ. ჩარკვიანიც ქართული წიგნის საქმეს ემსახურებოდა მაშინ, როცა ჩვენში წიგნი ასე იშვიათი და სანთლით საძებარი იყო. განსვენებულს პატარა სტამბა ჰქონდა, სადაც წიგნაკებს ბეჭდვდა და ხალხში ავრცელებდა. მის კალენდრებს მთელი საქართველო იცნობდა. განსვენებულის დაკრძალვას დაესწრნენ მწერალთა კავშირის წარმომადგენელნი.

გიონ საგანელი. სიცოცხლეს გამოესალმა ახალგაზრდა პოეტი გიონ საგანელი. განსვენებულმა საწამლავი დალია. ნაცნობ-მეგობრებმა გაიგეს მაშინ, როცა უკვე გვიან იყო. ცხედარი ვერის სასაფლაოზე დაკრძალეს.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის წიგნი. ს. ფირცხალავას რედაქციით გამრვიდა ჩვენი უკვდავი პოეტის ნიკ. ბარათაშვილის წიგნი. შინაარსის მხრით ეს წიგნი იშვიათი გამოცემაა. თვით პოეტის ნაწარმოებისა და წერილების გარდა, წიგნში მოთავსებულია მრავალი საყურადღე-

ბო წერილი და მასალა. წიგნი სავსე ძველი და ახალი სურათებით. სამწუხაროდვე გერმანობით წიგნი არ არის ისე ღამაზად და სარგად გამოცემული, როგორც ეს უნდა იყოს იყო განსაზღვრული. ბიბლიოგრაფიას შემდეგ მოვათავსებთ.

ვასილ ბარნავის ახალი წიგნი. გამოვიდა ვასილ ბარნავის ახალი წიგნი—„მუშა“, მოთხრობა. წიგნი დაბეჭდილია სახელმწიფო გამომცემლობის მიერ და შეიცავს 30 გვერდს.

პოეტის ალ. შანშიაშვილის წიგნები. სახელმწიფო გამომცემლობამ იკისრა პოეტის ალ. შანშიაშვილის თხუზულებათა ორი ტომის გამოცემა. პოეტმა, რომელიც ამისთვის ეხლაზან გამოვიდა ტფილისში, უკვე გადასცა სახელმწიფო გამომცემლობას მთელი მასალა ამ ორი ტომისთვის. მრავალი ნაწარმოები პოეტისა დღემდე ჟურნალ-გაზეთებშია გაფანტული და ეს პირველი ცალკე გამოცემა იქნება მისი თხუზულებებისა. ეს მხოლოდ ნაწილია იმისა, რაც ახალგაზრდა პოეტს დაუწერია. მარტო მისი ორიგინალი ნაწარმოები შეიდი-რვა ტომი გამოვა. ამას გარდა მრავალი ევროპიელ კლასიკოსის ნაწარმოები აქვს გადმოთარგმნილი: გოეთეს „ფაუსტი“, პირველი ნაწილი, შილლერის „დონ-კარლოსი“ (ორივე გერმანულიდან), როსტანის „შორეული დედოფალი“, რამდენიმე თავი დანტეს „ღვთაებრივ კომედიისა“ და ბაირონის „დონ ჟუანისა“, და „ჩაილდ ჰაროლდისა“ და მრავალი სხვა.

შიო არაგვისპირელის წიგნი. შიო არაგვისპირელმა გამოსაცემად დაამზადა მოთხრობების მეხუთე წიგნი. წიგნს გამოსცემს სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირი.

პოეტის გალაქტიონ ტაბიძის მესამე ტომი. დამზადებულია გამოსაცემად აგრეთვე გალაქტიონ ტაბიძის ლექსთა მესამე წიგნი მის ბეჭდვასა ახლო მომავალში შეუდგებიან.

ლეო ქიაჩელის მოთხრობები. განზრახულია ბელეტრისტის ლეო ქიაჩელის მოთხრობების ცალკე წიგნებად გაცემა. გამოვა სამი წიგნი. მასალა მზად არის და მალე ბეჭდვაც დაიწყება.

ია ეკალაძის პიესა. ია ეკალაძეს განზრახვა აქვს გამოსცეს ცალკე წიგნად პიესა „ოცდაერთი ჯვრით“. პიესა რამდენჯერმე დაიდგა ქართულ სცენაზე.

მ. ბოჭორიშვილის წიგნი. გამოვიდა ცალკე წიგნად მიხეილ ბოჭორიშვილის მოთხრობა „მეტეხი“.

ტერენტი გრანელის წიგნი. გამოვიდა პოეტი ტერენტი გრანელის ლექსების კრებული: „სულიდან საფლავები“. წიგნი 36 გვერდიანია.

ხელოვნების მოღვაწეთა კომიტეტის ბიბლიოთეკა. ხსენებული კომიტეტი შეუდგა ბიბლიოთეკის მოწყობას ხელოვანთა სასახლეში. სახალხო განათლების კომისარიატმა ნება დართო კომიტეტს დაათვალიეროს ტფილისში არსებული ბიბლიოთეკები და წიგნთსაცავები და „ხელოვანთა სასახლე“-ში თავი მოუყაროს საუკეთესო წიგნებს მხატვრულ ლიტერატურის დარგიდან სხვა და სხვა ენაზე.

ფიროსმანიშვილის სურათი. ხელოვნების მოღვაწეთა კომიტეტმა შეიძინა „ხელოვანთ სასახლისათვის“ ფიროსმანიშვილის დიდი სურათი.

ლიტერატურული ხუთშაბათები. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირი კვლავ განაგრძობს ლიტერატურულ ხუთშაბათების მართვას. ბოლო დროს შემდეგი ხუთშაბათები გაიმართა: მეცხრე—გრიშაშვილი: „ჰაზირა“, მკათე—რაქველიშვილი: „თეიმურაზ პირველი“, მეთერთმეტე—ლეო ქიაჩელი: „რომენ როლანი“, მეთორმეტე—ი. ვართაგავა: „გრიშაშვილი“. მეცამეტე—ალ. წერეთელი: „შანშიაშვილი. მეთოთხმეტე—ი. ნაკაშიძე: „რომენ როლანი“. მეხუთმეტე—კ. გამსახურდია: „შპენგლერი“.

ბაჩანას საღამო. განზრახულია ამ ახლო მომავალში ტფილისში გაიმართოს პოეტის ბაჩანას (ვაჟა-ფშაველას და თედო რაჭიკაშვილის ძმა) საღამო. მონაწილეობას მიიღებენ პოეტები, მსახიობნი და სხვანი.

„სურამის ციხე“ კინოსთვის. უკვე შეუდგნენ „სურამის ციხის“ დამზადებას სინემატოგრაფისტების. ამ აზრით პერესტიანი თავისი დასით გაგზავნილია სურამში.

განდევნილი. მძიმე ავადმყოფობა გამოიარა პოეტმა ქალმა განდევნილმა (დომინიკა ერისთავი) (დომინიკა ერისთავი). ამ ჟამად იგი კარგად არის.

ივანე გომართელი. მწერალი ივანე გომართელი ავად იყო ქაქების ანთებით. ეხლა იგი სრულიად განკურნებულია.

ახალი წიგნი. რედაქციამ მიიღო ახალი წიგნი გრიგოლ ზოდელისა: „დალურსმული ხელები“. წიგნი გამოცემულია კარგად და შეიცავს 16 გვერდს.

უცხოეთი.

პოეტი ქალი—აკადემიის წევრი.

ბელგიის ლიტერატურულმა აკადემიამ (ფრანგული ენისა და ლიტერატურის აკადემია) დიდის ზეიმით ილღესასწაულა პოეტი ქალის ნოაილის წევრად ჩარიცხვა. ეს პირველი მაგალითია ევროპაში. ფრანგული პრესა აღნიშნავს, რომ ბელგიის აკადემია უფრო ლიბერალური და სტუმართმოყვარე აღმოჩნდა, ვიდრე ცნობილი აკადემია საფრანგეთისა, რომელიც კარჩაკეტილია და ძველი წესებისა და ადათების დამცველი.

პირველი აკადემიკოსი მწერალი ქალი ქ. ნი. ნოაილ დაბადებულია და აღზრდილი საფრანგეთში. მამით რუმინელია, ხოლო დედით—ანდრე შენიეს მსგავსად—ბერძენი. იგი ეკუთვნის არისტოკრატიულ წრეს (La Comtesse d'Iathieu de Noailler). ამ გარემოებით არ აიხსნება, რომ მისი აკადემიაში მიღების დღესასწაულს დაესწრნენ ბელგიის მეფე და დედოფალი, აგრეთვე უცხოეთის წარმომადგენლები, პოლიტიკოსები, მეცნიერები,—ქ. ნი ნოაილ ცნობილია ევროპაში როგორც ავტორი Forces éternelles-ის (მარადიული ძალები) და თანამედროვე ბელგიის პოეტებში პირველთაგანია.

რომანისტმა მორის ვილმოტმა, რომელსაც ჰქონდა აკადემიის მიერ დავალებული ახალი წევრის მიღება და სიტყვა, აღნიშნა ქ. ნი ნოაილის პოეზიის მთავარი ღირსებები, რომლებიც გამოიხატებიან ქალურის და ვაჟურის სინტეზში, აგრეთვე აღმოსავლურისა და დასავლურის შეთავსებაში, ერთის მხრით, და ბერძნულისა და რომანულის სულის ათვისებაში—მეორეს მხრით.

დავიწყებული პოეტი. ჰენრი ჟირარმა სორობონში წარადგინა თვისი სადოქტორო შრომა პოეტის ემილ დეშამპის შესახებ, რომელიც მის დროს (1830 წ.) რომანტიზმის პიონერთაგანი ყოფილა საფრანგეთში, ხოლო მერე კი დავიწყებული. ჟირარის აზრით უსამართლო და შემცდარია აზრი, რომელიც ჟან-ჟაკ-რუსსოში ხედავს მთავარს სათავეს რომანტიზმისას საფრანგეთში. თუმცა ჟირარი მეორე ხარისხიდან პოეტად სთვლის ემილ დეშამპს და სულაც არ აზიარებს მის მნიშვნელობას, მაგრამ ამ პოეტის შესწავლამ მას მისცამტკიცე საბუთები იმის დასამტკიცებლად, თუ რა გავლენა ჰქონდა უცხოეთის რომანტიულ ლიტერატურას ფრანგულისაზე და საზოგადოდ იმ დროის საფრანგეთის ცხოვრებასა და მორალზე.

ემილ დეშამპის პოეზიას იმდენი მნიშვნელობა არა ჰქონია, რამდენიც მის თარგმანებს, რომლებითაც ის პირველად აცნობდა საფრანგეთს უცხოეთის მწერლების საუკეთესო ნიმუშებს: შექსპირის (მაკბეტი, რომეო), შილდერის (Ba Cloche) გოეტეს (La Fiancée de corinthe) და სხ., ინგლისელ, გერმანელ, ესპანელ მწერლებისას. დეშამპს დაუწყია წერა იმპერიის დროს ტრუბადურული პოეზიის გავლენით. მერე ქ. ნი სტალისა და შენიეს გავლენის სფეროში მოქცეულა. აქედან იწყება მისი დაახლოვება ფრანგულ რომანტიზმის სკოლის გამოჩენილ წარმომადგენლებთან. მე XIX საუკუნის სული მთელის არსებით ჰქონდა შესისხლხორცებული და ვოლტერისა და ჟ. ჟ. რუსის იდეებით გატაცებული, ის მუდამ ოცნებობდა პოეზიაზე და მის განახლებაზე. აღსანიშნავია მისი პიროვნების გავლენა ლეტერატურულ წრეებზე. დიდ ხანს იყო დე-ვინის მეგობარი. მერე

ვ. ჰიუგოსი. მას დიდად აფასებდნენ ლამარტინი, გოტიე, ბალზაკი, მიუსე, სენტიმონი და სხვები. რობდა 1871 წლამდე. უკანასკნელს წლებში დასნეულდა, დაბრმავდა. დარჩა მარტო: ძველი მეგობრებიდან, მისი დროის დიდი პოეტებიდან არავინ დარჩა ცოცხალი. ცხოვრების სიმწუხრეს უმსუბუქებდა მოხუც პოეტს ახალი თაობის პატივისცემა და სიყვარული, რომლითაც იგი დააჯილდოვეს: ლეკონტ დე-ლილმა, ბანვილმა, ბოდლერმა... მთელმა პარნასმა. თავადის მცემელთა რიცხვში იყვნენ აგრეთვე პ. ვერლენ და სტ. მალარმეც.

„ახალგაზრდა პოეტებს უყვარდათ იგი, — ამბობს გოტიე — და გარს ეხვეოდნენ, როგორც წიწილები დედას. დეშამპაც იცოდა ახალგაზრდობის გამხნევება... მისი ექვების გაფანტვა.“ ჰუისმანის ერთი პირველი რომანთაგანი — Mahtpe — მეორედ გამოიცა.

ვეგენი მონტფორტის ხელმძღვანელობით გამოიცა ფრანგული ლიტერატურის უკანასკნელი 25 წლის ისტორია (1895 — 1920 წ.).

რემი დე-გურმონის „რჩეული ფურცლები“ გამოიცა მარსელ კულონის რედაქტორობით. გადათარგმნა ფრანგულად დ. მერეცკოვსკის ახალი რომანი „Le Mutle roi“.

ე. მარნოვი

„ხაზართა სასძლო“

(რომანი *)

— აი, შვილო, დახედე ამ გამჭვირვალე მყინვარს. საშინელი შხამია ეს! რომ დასველოს ენის წვერით და შეისუტოს ადამიანმა, მყის გააქრობს, წამს გაათავებს. შეუძლებელი შეიქმნება ხსნა. ასპიტის გესლზე უძნელესია.

— გამოუცდელ ქალს ამისთანა საშინელი თილისმა, დედოფალო?!

— ეს ჯაღო ჩვენს გვარში უმშვენიერესისადმი გადადის მემკვიდრეობით. იმედი მაქვს, არ დასჭირდება მისი გახსნა, როგორც არც სხვას დასჭირდა აქამდის, თუმცა ბედმა ძნელმა სიმწარე ბევრი განგვაცდევინა.

— თავის მოკვლა, დედოფალო, საშინელი ცოდვაა, უპატივებელი! — წარმოსთქვა კათალიკოსმა.

— ქეშარიტს იტყვი, სჯულის დარაჯო! გარნა შეუნდობს ყოვლადსაზიერი შემცოდეს, უკედურეს განსაცდელისაგან იძულებულს: შეგინებას, ზნეობრივ სიკვდილს ხორციელად სიკვდილი ემჯობინება, — მიუგო დედოფალმა.

და მიუბრუნდა ქალს:

— კვლავ გეტყვი, საყვარელო: ხელი უნდა ჰყო ბექედს უკიდურეს შემთხვევაში, როცა ყოველივე სხვა გზა სხნისა დახშული იქნება. ვსასოებ, არ გაგვწირავს ყოვლად მოწყალე და შენც ამგვარივე ღარიგებით ოდესმე გადასცემ მაგ თილისმას სხვა მშვენიერსა, დამამშვენებელს ჩვენის გვარისა...

— შეასხენი თვალი! ისევ გაუკეთე! *

ქალი დამორჩილდა.

— გქონდეს ეს ბექედი. ჯვართან ერთად ატარე გულზედ, წმინდა ნაწილთან. ხელზედ საფრთხილოა: ძვირფასი ნახჩისაა, ჯავარსრული ქვა უძვეს პატიოსანი და ადვილად მიიზიდავს ავ თვალს, — ებრძანა ქალს

და მიჰმართა შეინახვით:

— შუშანს ვაძლევ ამ ძვირფას სამკაულს საბედისწეროს, რადგან მზეთუნახავი რომ არის, ყველაზე მეტი საფრთხეც ამას მოელოს.

*) იხ. „ლომისი“ № 5.

ცრემლი მოერია დედოფალს, ხმა აუთრთოლდა. შუშანმა კოცნით შეუშრო მას ღარდის ნამები.

დედოფალმა უძღვნა გახსნილ საუნჯიდან ყველა თვის ქალს შესაფერი სამკაული. სახსოვარი სხვა იქ დამსწრეებსაც, ყველას. გადასცა ზინეთი თვის ვაყებს იოანეს და ჯუან-შერს. დალოცა გულამომჯდარმა შვილები და ისინიც, ვინც მათთან ერთად მიდიოდნენ დასავლეთისაკენ, ისინიც, რომელნიც რჩებოდნენ აქვე, აღმოსავლეთში.

— მე აქვე დავრჩები, ამ სავანეში, მამის წმიდა საფლავის მახლობლად: ჯერ მისი სული ისევ თავს დასტრიალებს აქაურობას, — სთხოვა დედას მირანდუხტმა.

— მაგრამ, ბატონიშვილო, წამებული აჩრდილი ხომ თავს დასტრიალებს მთელ საქართველოს, — უთხრა ვეზირმა.

— და სამუდამოდ თავს შემოეფლება თვის წმიდა ქვეყანას ეამთა დასასრულამდე, — დასძინა პატრიარქმა.

ჯუანშერიც მალე უნდა გამგზავრებულიყო, დამკვიდრებულიყო ლაკვასტის ციხეში და იქიდან ეწარმოებინა ქვეყნის მართვა თუ ლაშქრის შეკრება.

— თვალხმირად უნდა იყვეთ. გახსოვდეთ, ამ მთების იქითაც დაუძინებელი მტერი გყავს ეხლა, ოდესმე ჩვენგან უარყოფილი მოყვრობის მსურველი, — სთქვა ამირსპასალარმა დაბეჯითებით.

— სიფრთხილეს თავი არ ასტკივა, მაგრამ არა მგონია ხაზართა **ხაქანი** კიდევ თინიანობდეს და მრისხანებდეს: ჩვენი მზეთა მზე უფლისწული. ხომ ჯერ არ უნახავს მას, რომ გამიჯნურებულიყოს, აუხსნელად დაბმულიყოს ამის ბაღეში, — დაამთავრა საუბარი სახლთხუცესმა.

და მამობრივი სიყვარულით გარდაჰხედა ამ სიტყვებზედ შეწითლებულს მშვენიერებას. ამ ბჭობისა და მსჯელობის დროს, როდესაც უდიდესი ყურადღება ჰქონდათ მიქცეული მძიმე სახელმწიფო საქმეებისადმი, დიდ მზრუნველობას იჩენდნენ ბატონიშვილ შუშანის შესახებაც, რადგან იგიც განძი იყო ფასდაუდებო, საუნჯე უძვირფასესი, აღბეჭდილი დიდის სურვილით უძლიერესის კეისრისა და მისი დაფარვა უფრო ძნელიც იყო, სანამ ყოველი სხვა საუნჯისა.

6.

ამაოდ ნუგეშობდნენ, ხაზართა **ხაქანი** გადაივიწყებდაო უძლიერეს მისწრაფებას თვისის გულისას, დაივიწყებდაო შუშან მშვენიერს. არც გაჰქარვებოდა კახანს იგი გულისთქმა, არც დასცხრი მოდა; აღტკინებულ ცეცხლად გარდაჰქმნოდა იგი მას, უნელებლად, რომელი ისე ძლიერდებოდა წინ დახვედრილ დაბრკოლებათაგან, ვით ნიაღვარი მის წინ აღმართულ საბრკოლისაგან, სად აღქაფებული ზვირთები მოზღვავებულის ღვარისა დულან ბოროტად, რომ საზარლად აქაჩრილნი ეკვეთნონ დაბრკოლებას, წალექონ იგი, მოფხვრან საძირკვლიანად და წაესწრაფონ წინ. მძლავრად აბორგებდა კეისარს იგი ვნება, საშინლად აღელვება სურვილთა აღსრულებას ნაჩვევს და მმუსრავ ძალად ამოქმედებდა ბოროტად. თრთოდა მთელი მისი საბრძანებელი მის მრისხანების წინაშე, უნელებელ ბოლმისაგან ნაწვევ მრისხანებისა. ხაზართა ხაკანის ტანჯვა დაიწყო კარდა ხნის წინად. ძლიერდებოდა იგი ტანჯვა თანდისთან და აწ აუტანელად შეიქმნა პირად მისთვის, უფრო მძიმედ მის გარემო მყოფ დიდებულებისთვის, მთელი მისი საბრძანებლისთვის. უზომოდ განდიდებული ყვინისთვის ხაზარეთისა ერთერთ საგანს თვითმოყვარებისას შეადგენდა მის ცოლთა კრებული და მათი სავანე. ჰსურდა, მის მეუღლეთა სახე და მათი სასახლე სიმშვენიერით თუ სიდიდით საარაკო შექმნილიყო, იგავად დასადები მთელ ქვეყანაზედ.

— ზღაპრული ბაღ-ბაღატები სადგომად მნათობთა ჩემთა! მეუღლეთა სიმრავლე გარდა-რეული! სიმშვენიერე მათი გარდამეტებული! ხოლო მათ შორას უღარბელი ქალი შუშანი, ქართველთა გვარი... ეტყვის იგი ჩემს გარემო შემოკრებულ ასულთ მშვენიერთ ყველა ქვეყნისა: ეჰა, იხილეთ სიტურფე ჩემი, კეთილქმნილებო! მეფე თქვენი შეცურობილ არს

ჩემის მზეობით. დამეძებს იგი ბინდ სადამოს ვარსკვლავთა შორის ახლად ჩენილთა, ხოლო
ჯანთიადს შუქთა შორის მღიმარე მზისა; ახალ გაზაფხულს ყვავილთ შორის სურნელოვნთა,
ხოლო მწიფობას ნაყოფთ შორის ტკბილგემოვნთა. დამეძებს მე თქვენი შეუფე! ნიაფსა
სთხოვს ასმინოს მას ჩემი ხმა ტკბილი. ნუ განრისხდებით, ლამაზნო, ჩემზედ, ნუ აღბორ-
გდებით შურისძიებით: თვითონ დამეძებს მე! მიყვარხართ მე თქვენ, დებად გიგულებთ...
— მსწრაფლ აღშენდეს იგი სასახლე არეს მშვენება! მყის დაივანოს ბროლის კოშკში
მნათობმა ჩემმა!..

და ეს ციხე-დარბაზი სწრაფად შენდება ითილში, ხაკანის სატახტო ქალაქში. ბიზანტიის
კეისარმა აახლა მას საუკეთესო ხუროთმოძღვრები და მათ ხელქვეით მუშაობდა აუარებელი
რიცხვი-მონათა. იზნეოდა ურიცხვი ოქრო, ხალხის სიმდიდრე. დასრულდებოდა და შეიმ-
კობოდა ციხე-დარბაზი. ხოლო ჯერ არ იყო მის ცოლთა შორის უბინდო იგი ვარსკვლავი
უღარებელი. ჯერ არ აღმობრწყინებულიყო ხაზარეთის ცაზე ტაგრუცი იგი სრულის სიმშვე-
ნიერისა, მცხინვარე ასული ნათელის სამხრეთისა. მალე იქნება! დაბრუნდებიან ჩემგან ელ-
ჩებად გაგზავნილები, თან მოიყვანენ ჩემს ახალს სულსა, ჩემის არსების დამატკბობელსა.
— ღეთის შვილი ხარ, კაცთა შორის რჩეული და შეგშვენის ნეტარება უჩრდილო, საზღაპ-
როდ შექმნა შენის დიდების.

— მაინც ჯერ არა ჰყვავის ჩემს საჯარდეში კოლხიდის ყვავილი უღარებელი.

— მალე მოაწევს შენს ქვეყანას იგი ქართველთა მეფის ასული, მძლეოთა მძლეველო?

— მალე?!

— სწრაფად! და თუ არა, ბრძანე, გადივლის მთებს შენი ლაშქარი უამრავი და მოგართ-
მევს არჩილის ქალს შუშანს თუნდაც ოქროს გალიით...

— ძალით?! გგონია, ნებით არ შეახლება!

— თავის სურვილით მოგვევლინება იგი ასული დიდ დედოფლად. გაანათებს შენს გულს
მზესავით.

— ოქროს გალიით?! ჰფიქრობ, ხადუმო, დამიწუნებს? თუ დავძაბუნდი ბუმბერაზთ შო-
რის, ისე დავკნინდი გმირად ნაქები, რომ შევიქმენი ქალთაგანაც კი დასაწუნი?! წარმოსთ-
ქვა კეისარმა.

და მკაცრი რამ ბგერა ააჩნდა ხმაში. იცოდა საჭურისთ უხუცესმა, რა მედგარი რისხვა შეი-
ძლებოდა მოჰყოლოდა ამ ატკრეცილ ხმას, მყისვე მის დამღუპველი აღტყინება საშინელის
მბრძანებლისა, და მიწას განერთხა შეძრწუნებული.

— შენდობა, ღეთის შვილო! ვით გაჰმედავს ხორციელი შენს უარყოფას?! ვინ არ ეახლოს
სიხარულით შენს ბრწყინვალეობას?! უალრესი ბედნიერებაა ასულთათვის მეფეთა სურვილი
შენი.

დაწოშმინდა კახანი, მცირედ დაეშვა მისი აღბორგება; მთლად კი ვერ დაწყნარდა. ვერც
დამშვიდდებოდა: მას დასკვნილი ჰქონდა ცოლად მოყვანება არჩილის ქალის შუშანისა,
კაცებიც უკვე გაეგზავნა საქართველოში საიშვილთო მოსაკითხებით, შერჩეული ელჩები.
წინადაცე ზეიმობდა კახანი ბედნიერი. გადახალისებულიყო, გაჰაბუკებულიყო წელთა სიმრავ-
ლით თითქმის დახრილი, ფრთები შესხმოდა მის ნიეთიერ არსებას უკვე შემძიმებულს, ოც-
ნების ფრთები ზე აღმტაცველნი, მაგრამ.....

მაგრამ დაიგვიანა პასუხმა, ძლიერ დააყოვნა, აღარ ეღიროსათ ელჩებს დაბრუნება, აღარც
ამბავი რამ აცნობეს მბრძანებელს. მარცხი თუ მოუვიდათ, ავი თუ წაეკიდათ რამ და იმან
მოსჭრა მათ მუხლი, შეუმძიმა სული; იმიტომ ვერ თუ ბედავდნენ ამბის გამოგზავნასაც.
გავრცელდა ხმა ხაზართა შორის, არ გაუმარჯვდათო ხაკანის კაცებს, უარი მიიღესო ქართ-
ველთ მეფისაგან. თქმამ კახანის ყურამდისაც მიადწია. კაცების დაგვიანება თითქო ადასტუ-
რებდა ამ მძიმე ამბავს მოულოდნელს. ეს იყო, რომ ექვევით ავსებდა ეხლა კახანის გუ-
ლსა, ამის გამო დაჰკარგოდა მას მოსვენება. ამისთვის იყო, რომ ცეცხლი მოუდო მას
ხადუმის სიტყვამ მოუწომელმა.

გამართლდა ხმები. თურმე სწორედ იქ მოელოდა მძლეთამძლეს დამარცხება, სადაც იგი არ მოელოდა, აზრათაც არ მოსდიოდა პირველში: ხელცარიელნი დაბრუნდნენ კახანსაგან საქართველოში წარგზავნილნი დიდბულები. არა, ხელცარიელები არ იყვნენ: დიდბუ-ლი ზღვენიც მოართვეს ელჩებმა კახანს ქართველთ მეფისაგან, არა ნაკლები იმ მოსაკითხი-სა, რაც გაეგზავნა თვით ხაზართ მეფეს, მაგრამ მეფისათვის კი მაინც მთლად ხელცარიე-ლები იყვნენ: ვერ მოიყვანეს ქალი შუშანი! სიტყვაც ვერ მოუტანეს რაიმე იმედის მფენი. უარ ეყო ქალს კახანის სურვილი მკაცრის უარით, დაეგმო იგი.

— სასტიკადაც დაგზარაბა ქალმა, მკაცრად მოგიხსენია, — მოახსენა ელჩების მეთაურმა.

— როგორ თუ მაგინა?! სთქვი ყოველივე!

— სულის საქმეს უნდა ემსახურებოდესო უკვე მიწისკენ მომზირალი; არა ვარდთა ქვრეტად თვალთ აშენებდესო, ებრძანებინა მზეთუნახავსა.

— მზეთუნახავს?!

— საკვირველ ვარსკვლავს ძალზედ მიმზიდველს: ჩვენის თვალებით ვიხილეთ იგი მშვენიე-რება.

— თვალები უნდა დამეთხარა თქვენთვის, რომ ვერ შესძელით ჩემის ნების აღსრულება! აღარ შეიძლება: მაგ თვალებში ასახულია მისი ხატება.

— საპყრობილეში ყველა ესენი, ძნელ საბნელეთში! — ბძანა განრისხებულმა.

ქართველთა მეფის წერილებიც აღასტურებდა ამ უარს: ქალი ჯერ პატარა არისო, სჯულის შეცვლა არ შეიძლებისო, სამშობლოდან შორს ვერ გასძლებსო. ბევრი რამ მიზეზი იყო ჩამოთვლილი, მაგრამ წიგნის კილოს ეტყობოდა, უარი თვით ქალს გაეგებდა, თითონ შუშანსა. ამას შემდეგ იყო, რომ იწყო ბრდღვინვა ხაზართ კეისარმა ვიწროებში შემწყუ-დეული ლომივით; საშინელმა მძვინვარებამ აიტაცა იგი. სისხლი სწყუროდა, სისხლის ღვარები.

ველარაფერი ეშველა მეფეთ მეფესა! აღარ მოეკიდა მას აღარც ღვინო, აღარც გართობა. შეიძულა თავისი ცოცხალი სავარდე, მტრად მოეკიდა ცოლთა სიმრავლეს. ვერ გაიტაცა ვერც იმ ბრძოლის მძვინვარებამ, რომელსაც აწარმოებდნენ მაშინ ხაზარნი გურგანის ზღვის ნაპირებით ძლევაშოსილ არაბებთან, რომელნიც მიიწევდნენ წინ ჩრდილოეთისკენ. დღონ-და ხაზარეთი, დიდ საგონებელში ჩავარდა იგი. ერთსა ნატრობდა მეფე მარად ეამს, მრის-ხანების დროსაც ალტყინებულისა, სასოწარკეთილების დროსაც მომდუნებელისა:

— ვნახო მისი სახე, თუნდ სიზმრად ვნახო!

როგორ აუსრულოდებოდა მძლეთა მძლეს ეს ნატვრა, მისთვის ყოვლად შეუძლებელი?!

— ვერც როგორ! ვერც როდის!

7.

ქართველთ სოვდაგართა უხუცესი ჯორჯიკ ოდიშარი შემთხვევით მცხეთაში იყო არჩილის წამების დროს და დაესწრო წმინდანის დასაფლავებას, შემთხვევით, რადგან ეს სოვდაგა-რი უმეტეს ნაწილად გზაზედ იმყოფებოდა: საქართველოდან ხაზარეთში, სკვითელიდან ბიზან-ტიაში, სპარსეთიდან ბაღდადში; თურანსა და ინდოეთსაცა სწვდებოდა მისი ხელი. ყველა მხრის საქონელი ტრიალებდა მისის გამჭრიახი გონების უნართ საქართველოში, ყველა ხალხის ნაწარმოები. დასაფლავების დროს მოჰკრა მან თვალი არჩილის ოჯახობის ხატს დადკორის სიონში და უნებლიეთ შეაყენა თვალთა ისარი შუშანის სურათზე. როდესაც შემდეგში ხაზართა მეფის კარს მოჰყვა იგი და თავისი თვალითა ნახა, რა წამებას განიცდი-და იგი გვიან გამიჯნურებული კეისარი, როგორ ნატრობდა იგი მარად ეამს, ნეტავ ერთ-ხელ მაინც დამანახვა სახე ქალთაშვე შუშანისაო, დიდებული აზრი აესახა შორსმჭვრე-ტელს გონების სარკეში: განიზრახა დაეხატვინებინა ქალის სურათი და მიერთმია იგი მრავალ-ტანჯულ კეისრისათვის. იგი ხომ ხშირად დაიარებოდა საქართველოდან ხაზარეთში, საიდანაც გამოჰქონდა ძვირფასი ბეწვეულობა მთელ წინა აზიაში მოსაფენად.

— ბედნიერი აზრი! სოვდაშიაც ესე ვიცი: დაჯერავ თვალს საქონელს და უკვე ვეძღვ
მის ღირებულებას, ხვადიანსა თუ უშედეგო მის ბოლოს. ჩემი ეს განზრახვა შენსავე
ჩემთვის, რა დიდ შედეგიანი, ღმერთო ჩემო! და არა მხოლოდ ჩემთვის, ხაზოთათვისაც,
ვეგონებ ქართველთათვისაც: იქნებ დაწყნარდეს იგი ყვინი!

გამოიკითხა ვაჟარმა, ვინ იყო იმ ხატის დამწერი ხელოვანი და მივიდა მასთან. მხატვარს
კალაში ჰქონდა სახლი, ზედ მტკვრის პირას. მოკეცილი იჯდა. დაზავედ თუ დაბალ მაგი-
დაზედ გადაშლილ ნახატსა სინჯავდა ჩაკვირვებით.

— შენ ხარ გაიოზ ოსტატი?

— მე გახლადარ! რა გნებაეს?

— ჯორჯიკი ვარ ოდიშარი, სოვდაგართ უხუცესი. გაგეგონება ჩემი სახელი.

— დიდი ვაჟარი ოდიშარი? ბედნიერი ვარ, რომ გხედავ ჩემს ჰერ ჰევშ. დაბრძანდით!

სოვდაგარი ჩამოჯდა ტახტზედ და თავის ჩვეულებისამებრ პირდაპირ მიჰმართა საგანს:

— გინდა იმდენი ოქრო, რომ შენი მადლიანი მარჯვენა შენვე დაიკოცნო?

— ოქრო ვის არ უნდა, შე დალოცვილო, და მეტადრე მე ეხლა.

— მისმინე! მე ვნახე შენგან დახატული სურათი არჩილ მეფის და მისი ოჯახისა ნადკორის
სიონში. მშვენიერია! მომეც იმ სურათიდან მხოლოდ ერთი სახე, შუშანის ხატი, და მიიღე
ჩემგან ოქრო, რამდენიც ღირდეს.

— ძნელი იქნება: აღარ გადამაღებინებენ სურათს.

— რაც უფრო მძიმეა საქმე, იმდენი მეტს ოქროს იწონს.

დაფიქრდა ოსტატი. ბევრი ყოყმანისათვის აღარ ეცალა: ლითონის ბჰყვრიალმა შორიდანვე
მოსტაცა თვალი. სდუმდა სოვდაგარი, დაკვირვებით დაჰმზეროდა მხატვარს.

— როდისთვისა გნებავთ სურათი?

— რისთვის გინდა ოქრო?

— კარგი! აგისრულებ, მაგრამ...

— რამდენს ითხოვ?

ხელოვანმა დაუსახელა თანხა. სოვდაგარს კიდევ ეცოტავა იგი, მაგრამ მაინც შეჩერდა
რამდენსამე წუთს, თითქო ვარაუდობსო. შეისხნა ქისა, მიუთვალა.

— ეს საწინდარად. როცა შეასრულებ სამუშაოს და ჩამაბარებ, დანარჩენი მაშინ. მხოლოდ
მე და შენ ვიცით ეს; სხვამ არავინ იცის, არც უნდა იცოდეს!

— კეთილი! რად გნებავსთ ქალის სურათი?

— რად გინდა ოქრო?

ორივე კითხვა უპასუხოდ დარჩა. მაინც ვაჟარი უფრო მოგებაში იყო. ოქრო ვის რად
უნდოდა, ყველამ იცოდა; ქალის სურათი რად დასჭირებოდა სოვდაგარს, ეს ისევ საი-
ღუმლოდა რჩებოდა.

უნაკლულოდ შეასრულა მხატვარმა დავალება, თანაც საიდუმლოდ: ვერც ქალმა, ვერც
სასახლემ ვერ გაიგეს, რომ შუშანის სურათი ცალკე გადაიღო მხატვარმა. ხატის შექმნის
დროს ოსტატმა ისარგებლა თავისაგანვე დახატულ სურათით, რომელიც გულდასმით გა-
სინჯა მან ეკლესიაში; კიდევ იმითი, რომ მოახერხა თითონ ქალის ნახვა და ჩაკვირვებით
დათვალიერება; უფრო კი თავის ძლიერი ამხატველობითი ნიჭით, რომელმაც ცოცხლად
წარმოუდგინა მას ქალი გონების სარკეში. ახალ სურათს ბევრი ხანი არ მოუწონდა გამოც-
დილი ხელოვანი.

საუცხოვო ხატი დადგა; გაცოცხლებულიყო ტილოზედ ქალი შუშანი. ახალი იერიც დას-
დებოდა მის მანგ სახეს: სევდის ფრთა შეჰხებოდა მის მტკიცე შუბლს და ჩაეფიქრებინა
ქალი, დაღონებულ თვალთათვისა მეტყველება მიეცა ძლიერი, შორს გამყურავი, უსაზღვ-
რო სივრცისკენ მძლედ მიქცეული, თანაც ამკრეფი აწმყოს ღენისაც. დაუსრულებელ ჟამ-
თა ღენას თუ განიცდიდა იგი გრძნული, დროთა სვლას აწინდელს თუ შორ მომავალსა.

— საკვირველია ხელოვნების საქმე! ლამისა ვსთქვა: ოსტატისაგან უნებლიეთი, შეუფერხებელი. მაშინ ძალიან გამიძნელდა იმ ხატის ასახვა: ვცდილობდი, ვესწრაფებოდი, მაგრამ ვერცხე. ლამი ვერ მემორჩილებოდა. სწორედ ვერა ვხედავდი შუშანის სახეს მეტყველს; ეხლა კი ერთის დაკვრით ამოვხაზე ქალი და ყალამმა ჩემ უნებლიეთ მისცა მას იგი მეტყველება, რომელს მაშინ ისე ძლიერ ვეტანებოდი, ვერ-კი მომეტერხებინა მთლიანად გადმოტანა ფერადთა საშუალებით.

— რა მეტყველებას?

— უშრეტ რამ სევდის სახეა სულ ახალგაზრდა ბედნიერ ასულში მაშინ, მამის სიკვდილის წინად. ეხლა იგი ანარეკლი უძირო სევდისა ცხადად აჰსახია თვალებში და საკვირველი მჭვრეტელობით შეუმკია მთლად გამოუცდელი მშვენიერი, — ეტყოდა ოსტატი სოვდაგარს. დიდვაჭარი ჩაჰკვირებოდა სურათს, თვალს ველარ აშორებდა მას. ცხადად ედგა მას თვალთ წინ ბატონიშვილი შუშანი, მთლად გაცოცხლებული ქალწული მადლიანი ყალმის წვერით, საიდუმლო შევენების მსახი არსება, რომლის გიშრის ტბებად შეგუბებული თვალები მძლავრად მიმზიდველ საშიშრობას ეტყოდნენ თვის მჭვრეტელს ყველას. მოსწყვიტა თვალი სურათს, დიდის სიფრთხილით შეახვია ფარჩაში და ისე სათუთად შეინახა, თითქო უკვდავების წამალი ჩაჰვარდნიაო ხელში.

— ფასდაუდებია ეს შენი ყალმის ნაწარმოები. საკმაო ოქრო მოგეცი, მაინც არაფერია იგი ამ განძის შედარებით. მე ვაჭარი ვარ და ჩემი საქმეა პირნათლად შევასრულო დაპირება. მეტს არც ერთს ქრთილს არ მოგცემ ეხლა. მაგრამ იცოდღე: ეს სურათი გაგაბედნიერებს შენც, თუ მიაღწია თვის დანიშნულებას; თუ არა... ჩვენ ეხლა მაინც მთლად გასწორებული ვართ.

— ოღონდაც რომ გასწორებულნი ვართ, აღარა გემართებს რა ერთმანეთისა, — მიუგო გაიოზმა.

და დაფიქრდა. იმაზედ ფიქრობდა იგი, რად მითხრა ისეთი საიდუმლო სიტყვები სოვდადარმაო. ვერ გაეგო ვერც რა. ის კი ნამდვილ იცოდა, რომ ოდიშარი უბრალოდ არას იტყოდა, უზომელ-უწონელი სიტყვა არ უყვარდა მას, როგორც არც მეტის მიცემა სავაჭროში, პირობით დადებულ ფასზედ რამ მეტი.

8.

დიდებული ხაკანი ღრმად დაფიქრებული იჯდა ოქროს სავარძელში, სახე კმუნვილი. კარგა ხანი იყო, მისი შუბლი არ გახსნილიყო თუნდ წუთიერის სიმშვიდით; არც მკაცრად აღტყინებულებოდა მისი გული, რომ ჩაეკრა სისხლის გუბებში თვისი ბოროტება, თუნდ უდანაშაულო ადამიანთა სისხლის ღვარებში; აღარც უეცრად მოელჩინა თავაშვებით, რომ აღტაცების ერთის დაბერვით გადასწმედოდა ჟანგი კმუნვისა. მახლობელთ ერჩივნათ, რამე ცვალებად დასტყობოდა კეისარს გამორკვეული: ზე აღტაცება ხელური, თუ ბოროტება მკაცრი, დაუნდობელი, როგორც ეს იყო იმის შემდეგ, როცა უარი მიიღო ქართველთ მეფისაგან შუშანის შესახებ. აჟად თუ კარგად განცხადდებოდა მაშინ მისი გულის ნადები აწ საიდუმლო და განსაზღვრული სახე მიეცემოდა მის ხეაშიადსა. ეხლა კი თრთოდნენ: თქმას ვერ ბედავდნენ ვერაფრისას, არ თქმისაც ეშინოდათ უარესად.

— გადიყრის ფიქრთა ღრუბლებს, გამოფხიზლდება და მოგვთხოვს პასუხს ყოველ საქმეში, სახელმწიფო საზრუნველის გამო ყოველგვარისა. რა პასუხს გავცემთ, როცა არ ვიცით, როგორ ვიმოქმედოთ?! გაფუქდება რამე თუ გაკეთდება, მაინც დამნაშავენი ვიქმნებით: თუ მის დაუკითხავად ვიზრუნებთ თუნდ სასიკეთოდ, იწყენს, არ დაგიცდიათ ბრძანებისთვისაო, არ ვიმოქმედებთ და ეს ხომ დანაშაული იქნება ჩვენის მხრივ, სამართლიანად ჩაგვეთვლება ცოდვად, ფიქრობდნენ შეწუხებულნი კარისკაცი.

და არ იცოდნენ, რა ხერხისათვის მიემართათ, რომ გამოერკვივნათ მბრძანებელი ფიქრთა ესე ხანგრძლივი ბურუსისაგან. მიგზავნეს მისი საყვარელი ხუმარა, რომ სხვა რაზედმე მიე-

ქცია მისი ყურადღება; ვერ გასჭრა ხერხმა: კეისარმა ანიშნა დასწრას, გაპარდნის მოქმედებას. მპარტეს ღრმად მოხუცს დემურის დაბრძობილს, ოდესმე თურანელთა მეფეს კახელის მფრთხი ხთალი ბედის გამო ხაკანის კარს მყოფს, მის პატივსადებ მრჩეველს, რომ მას გამოცეითხა გზაგაუგნებელი სიძმაალის მიზეზი. ვერც ამ საშუალებამ იმოქმედა: ხაკანმა აგრძნობინა მას, რომ უდროვო იყო მასთან სადარბაზოდ შესვლა. მპმპარტეს მის ცოცხალ საფარდეს, მშვენიერთა კრებულს, რომ მისი საყვარელი მეუღლეების შემწეობით გაერკვიათ საფალი ბნელით მოცულ არეში: აქადაწაც უიმედონი შეიქმნენ: ეშხი დაჰხშოდა ვაჟკაცს, არ ინება საუკეთესო ვარდთა ყნოსვა; ისე მკაცრად გადახედა სხეულთა სიმშვენიერეს, ნაზი ფურცლები შეაქცნო ზედა.

— ეს იმ დღიდან მოხდა, რაც კოლხიდელი სოფდაგარი იყო მბრძანებელთან. არ უნდა შაგეშო იგი მარტო, უნდა გეღარიალებინა, — უსაყვედურა ვეზირს მთავარ სარდალმა ბდუჩანმა.

— ვეცადე! თითონ კეისარმა ბრძანა მასთან განცალკევება, — მიუგო ვეზირმა.

— აუცილებლად საჭიროა მეფის გამორკვევა შავ ფიქრებიდან: დროა გასცეს სამხედრო ბრძანება. უკვე გაზაფხულდა, გზები მალე გაიხსნება და შესაძლო შეიქმნება ფართო სამხედრო მოქმედების დაწყება აგარიანთა წინააღმდეგ; ძალიან მოიწვევენ წინ.

— ძნელი ის არის, რომ ორი მხრიდან მოდიან; თურანით და კავკასიონით, გურგანის ზღვის აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაპირებით.

— სამი მხრით! საქართველოსაც მისთვის ებრძვიან, რომ იქიდანაც გაუახლოვდნენ ჩვენს საზღვრებს.

— მით უფრო ძნელი.

— არ იცი, ვეზირო ბრძენო! სწორედ ეს არის ხელსაყრელი: ცალცალკე დავაშარცხებ დაყოფილ ძალებს.

— შესაძლოა! ეგ შენი საქმეა, ბრძოლაში დახელოვნებულს. მაინც არ იქნა, ისე ვერ დაეძლიეთ აგარიანნი, მთლად მოსპობოდათ ხაზარეთისკენ მხერის სურვილი.

— არც თუ წაღებლისეთ იგინი ჩვენთან ბრძოლაში. მთლადაც ჩქარა მოვსპობთ მათ.

— სრული იმედი მაქვს, ბუმბერაზო ხაზარეთისა!..

— უნდა გამოვარკვიათ მბრძანებელი ამ საკვირველ მდგომარეობისაგან საშიშისა! შენ უნდა სცადო, ხადუმთ უხუცესო: გაგზავნე მასთან ყველაზედ მშვენიერი მისი ცოლი; მოუღალერებს, ეშხზედ მოიყვანს ვაჟკაცს და სხვა მიმართულებას მისცემს მის გრძნობათა დენას.

(შემდეგი იქნება).

რედაქტორი:

სარედაქციო კოლეგია

გამომცემელი:

სრულ. საქართ. მწერალთა კავშირი

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა